

**T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ**

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mimarlık Anabilim Dalı

**OSMANLI DÖNEMİ MEDRESE YAPILARININ YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMESİ:**

KEPENEKÇİ SİNAN MEDRESESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan

Sabri ŞAKI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÖRS ÇORAPÇIOĞLU

İstanbul, 2019

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mimarlık Anabilim Dalı

**OSMANLI DÖNEMİ MEDRESE YAPILARININ
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ:
KEPENEKÇİ SİNAN MEDRESESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sabri ŞAKI

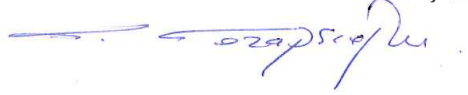
T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04/02/2019

Enstitümüz Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **166101124** numaralı **Sabri ŞAKI** “*İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*Osmanlı Dönemi Medrese Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi: Kepenekçi Sinan Medresesi Örneği*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun **02.01.2019** tarih ve **2019/01** sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 39. maddesi gereğince (6.0) dakika süre ile savunmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 3 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

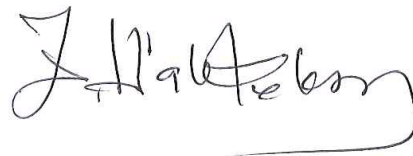
DANIŞMAN
DR.ÖĞR.ÜYESİ GÜLFERAH ÇORAPÇIOĞLU

ÜYE
PROF.DR.A. METE TAPAN

ÜYE
DOÇ.DR. HALE TOKAY

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Osmanlı Dönemi Medrese Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi: Kepenekçi Sinan Medresesi Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun bir şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

SABRİ ŞAKI

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylıyorum:

- Tezimin /Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

SABRİ ŞAKI

ÖZET

OSMANLI DÖNEMİ MEDRESE YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ:

KEPENEKÇİ SİNAN MEDRESESİ ÖRNEĞİ

SABRİ ŞAKI

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi GÜLFERAH ÖRS ÇORAPÇIOĞLU

Ocak, 2019, 102 Sayfa

Tarihsel süreçte eğitim yapısı olarak kullanılan medreseler Osmanlı Devleti'nin eğitim birimleri olup, ülkenin idaresinde yer alacak bireylerin yetişmesini sağlamıştır. Osmanlı Dönemi kültür mirasının önemli örneklerini oluşturan ve özgün yapısal özellikleri ile korunması gereken medrese yapıları, günümüzde özgün işlevlerini yitirmiş olup yeniden kullanım amacıyla farklı işlevlere maruz kalarak tahrip olmakta ve mimari özgünlüklerini kaybetmektedir. Tez kapsamında günümüzde özgün işlevlerini yitiren kültür varlıkları medrese özelinde ele alınmıştır. Tarihsel gelişim süreci içinde medrese yapılarının gelişimi, işleyiş sistemi ve mimari özellikleri açıklanmıştır. Çalışmada İstanbul'da yer alan günümüze gelebilmiş Osmanlı Dönemine ait 72 adet medrese yapısı tespit edilmiştir. Tespit edilen yapıların güncel kullanımları, özgünlük durumları ve yakın çevresi ile olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre medrese yapılarına verilen yeni işlevlerin ve bu işlevlerin yakın çevresi ile olan ilişkilerinin yapıların özgün mimari karakteristiklerinin korunmasındaki önemi ortaya konmuştur. Bu doğrultuda, tez çalışması kapsamında değerlendirilen, harap durumdaki medrese yapılarından biri olan; İstanbul ili, Fatih ilçesinde yer alan "Kepenekçi Sinan Medresesi" ele alınarak tarihsel süreç içerisindeki değişimi ve güncel durumu rölöve ve fotoğraflarla belgelenmiştir.

Medrese yapısının özgün mimari karakteristikleri ile korunarak yeniden işlevlendirilmesi için hazırlanan öneri restorasyon projesinde, verilecek yeni işlev doğrultusunda gerekli mekan kurgusu, işleyiş sistemi ve teknik gereksinimler açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medrese yapıları, koruma, yeniden işlevlendirme, Kepenekçi Sinan Medresesi.

ABSTRACT

REFUNCTIONING OF MADRASAH BUILDINGS IN THE OTTOMAN PERIOD:

KEPENEKCI SINAN MADRASAH

SABRİ ŞAKI

Master Thesis, Department of Architecture

Advisor: Dr. GÜLFERAH ÖRS ÇORAPÇIOĞLU

October, 2019, 102 Pages

The madrasas that are used as an educational structure in the historical process are the important educational units of the Ottoman Empire and they provided the education of individuals who will take part in the administration of the country. These educational buildings which composes significant examples of the cultural heritage have lost their original functions today and they have been destroying by being exposed to different using functions and losing their architectural originality. The cultural properties that have lost their functions at the present time are utilized specific to madrasa. Operating systems and architectural properties of madrasa structures have been explained throughout the historical development process. In this study, seventy-two madrasas that are extant and located in Istanbul have been determined; afterall, their current situations and their usings have been evaluated. According to results of the evaluations, it is emphasised that the importance of refunctioning and the relations of those functions with immediate surroundings of the madrasas on saving the characteristics. In this direction, Kepenekci Sinan Madrasah which is evaluated within scope of study located in Fatih, Istanbul have ben taken into consideration and its current situaiton is documented with building survey and photographs.

In the offering restoration project that is prepared to provide refunctioning of madrasa structure by saving its and architectural characteristics; required place construct, operating system and technical needs are explained in accordance with the refunctioning.

Key Words: Madrasah buildings, protecion, refunction, Kepenekçi Sinan Madrasah.

ÖNSÖZ

Tezimin, Osmanlı Dönemi'nin önemli yapılarından olan ve kültürel miras niteliği taşıyan medreselerin yeniden işlevlendirmesinde, katkısının olmasını dilerim.

Çalışmamda baştan itibaren değerli yorum, eleştiri ve yardımlarıyla katkıda bulunarak, tez sürecini sabırla ve motive ederek yöneten danışmanım Sayın, Dr.Öğr.Üyesi Gülferah Örs Çorapçıoğlu'na içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca maddi ve manevi destekleri ile her zaman yanımda olan, başta annem ve babam olmak üzere aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET -----	i
ABSTRACT -----	iii
ÖNSÖZ-----	v
İÇİNDEKİLER-----	vi
KISALTMALAR LİSTESİ -----	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ-----	x
TABLolar LİSTESİ-----	xii

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problemin Tanımı ve Amaç -----	1
1.2.Kapsam ve Yöntem -----	2
1.3.Çalışmanın Literatürdeki Yeri-----	3

2.BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE MEDRESE YAPILARI

2.1.Medresenin Tanımı ve Tarihçesi-----	6
2.2.Eğitim Türlerine Göre Medreseler-----	8
2.3.Medrese Yapılarının Mimari Özellikleri-----	9
2.3.1.Medrese Yapılarını Oluşturan Temel Ögeler -----	9
2.3.2.Medrese Yapılarının Plan Tipleri-----	23
2.3.3.Medrese Plan Sisteminin Gelişimi -----	24
2.4.Bölüm Sonucu -----	28

3.BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE MEDRESE YAPILARININ KORUMA SORUNLARI

3.1. Türkiye’de Kültür Varlıklarını Koruma Sorunları-----	29
3.2. Koruma Teknikleri ve Yeniden İşlevlendirme-----	30
3.3. Günümüzde Medrese Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi -----	31
3.3.1. İşlevlendirmeye Bağlı Bozulmalar -----	31
3.4. Osmanlı Dönemi İstanbul Medreselerinin Yeniden İşlevlendirilmesi-----	38
3.4.1. Değerlendirme Kriterleri-----	38
3.4.2. Kullanım Durumları -----	48
3.5. Bölüm Sonucu -----	62

4.BÖLÜM

KEPENEKÇİ SİNAN MEDRESESİ

4.1. Kepenekçi Sinan Medresesinin Tarihçesi.....	63
4.2. Kepenekçi Sinan Medresesi’nin Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi	65
4.2.1. Yapının Konumu	65
4.2.2. Yapının Cephe ve Plan Özellikleri.....	68
4.2.3. Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri	76
4.3. Medrese Yapısının Yeniden İşlevlendirilmesi.....	80
4.3.1. Çevresel Değerlendirme	80
4.3.2. Yapısal Değerlendirme.....	84
4.4. Yeni işlev Önerisi	85

5.BÖLÜM

SONUÇ

SONUÇ -----	96
KAYNAKÇA -----	96
ÖZGEÇMİŞ -----	102

KISALTMALAR LİSTESİ

VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TTK	:Türk Tarih Kurumu
MÖ	:Milattan Önce
MS	:Milattan Sonra
Url	:İnternet Kaynakları
Yy	:Yüzyıl
c.	:Cilt
s.	:Sayfa
ö.	:Ölüm

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.	İstanbul Esad Efendi Medresesi Planı.....	10
Şekil 2.2.	Samsun Fazıl Ahmet Paşa Medresesi Planı	11
Şekil 2.3.	Rüstem Paşa Medresesi Planı.....	11
Şekil 2.4.	Cağaloğlu Hadım Hasan Paşa Medresesi Planı.....	12
Şekil 2.5.	Asur'daki Part Sarayı Planı	12
Şekil 2.6.	Bursa Ahmet Paşa Medresesi Planı.....	13
Şekil 2.7.	Medrese Plan Tipolojisi Şeması.....	15
Şekil 2.8.	Edirne II.Bayezıt Medresesi Planı.....	15
Şekil 2.9.	Bursa Yeşil Medrese Planı	16
Şekil 2.10.	Bayrampaşa Medresesi Planı	17
Şekil 2.11.	Edirne Saatli Medrese Planı	17
Şekil 2.12.	Bursa Hüdavendigar Medresesi Planı	17
Şekil 2.13.	Köprülü Mehmed Paşa Medresesi Planı	18
Şekil 2.14.	Şehzade Mehmet Medresesi Avlusu	19
Şekil 2.15.	Rüstem Paşa Medresesi Avlusu	20
Şekil 2.16.	Sivas Buruciye Medresesi Taç Kapısı.....	20
Şekil 2.17.	Erzurum Çifte Minareli Medrese Taç Kapısı.....	21
Şekil 2.18.	Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı	21
Şekil 2.19.	Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı	21
Şekil 2.20.	Sivas Gök Medresesi Taç Kapısı	22
Şekil 2.21.	Sivas Gök Medresesi Taç Kapısı	22
Şekil 2.22.	Bursa Lala Paşa Medresesi Planı	24
Şekil 2.23.	Taxila-Julian Manastırı Planı	25
Şekil 2.24.	Ode-Merguen Kervansarayı Planı.....	25
Şekil 2.25.	Horasan-Hargird Nizamiye Medresesi Planı.....	26
Şekil 2.26.	Medrese Planlama Sistemi	26
Şekil 2.27.	Tarihsel Olarak Medrese Mimari Gelişim Şeması.....	27
Şekil 3.1.	Çorlulu Ali Paşa Medresesi Avlusu	32
Şekil 3.2.	Çorlulu Ali Paşa Medresesi Planı	32
Şekil 3.3.	Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Planı	33
Şekil 3.4.	Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Avlusu	34

Şekil 3.5.	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Planı	35
Şekil 3.6.	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Avlusu.....	35
Şekil 3.7.	Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi Avlusu	36
Şekil 3.8.	Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi Planı.....	36
Şekil 3.9.	Atik Ali Paşa Medresesi Planı.....	37
Şekil 3.10.	Atik Ali Paşa Medresesi Cephesi	37
Şekil 3.11.	Yapı-İşlev Analiz Grafiği.....	48
Şekil 3.12.	Yapı Özgünlük Durumu Grafiği	49
Şekil 3.13.	İşleve Bağlı Yapı Özgünlük Durumu Grafiği	50
Şekil 3.14.	Rüstem Paşa Medresesi Avlusu.....	52
Şekil 3.15.	Rüstem Paşa Medresesi Taç Kapısı	52
Şekil 3.16.	Zal Mahmut Paşa Medresesi Planı	53
Şekil 3.17.	Zal Mahmut Paşa Medresesi Alt Avlu.....	54
Şekil 3.18.	Zal Mahmut Paşa Medresesi Üst Avlu	54
Şekil 3.19.	Şemsi Paşa Medresesi Planı	55
Şekil 3.20.	Şemsi Paşa Medresesi	55
Şekil 3.21.	Muid Ahmed Efendi(Hüseyniye) Medresesi.....	56
Şekil 3.22.	Muid Ahmed Efendi(Hüseyniye) Medresesi.....	56
Şekil 3.23.	Yavuz Sultan Selim Medresesi Planı	57
Şekil 3.24.	Yavuz Sultan Selim Medresesi	58
Şekil 3.25.	Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi Planı	58
Şekil 3.26.	Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi	59
Şekil 3.27.	Efdalzade Medresesi Planı	59
Şekil 3.28.	Efdalzade Medresesi Planı	60
Şekil 3.29.	Yapı(Medrese) Çevre İlişkisi	60
Şekil 3.30.	İşleve Bağlı Yapı-Çevre İlişkisi	61
Şekil 4.1.	Kepenekçi Sinan Medresesi Konumu	63
Şekil 4.2.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sigorta Haritası.....	64
Şekil 4.3.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sokaktan Görünüm.....	65
Şekil 4.4.	Kepenekçi Sinan Medresesi Harita Gösterimi	66
Şekil 4.5.:	Kepenekçi Sinan Medresesi Üstten Görünüm	67
Şekil 4.6.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sokaktan ve Avludan Görünüm	67
Şekil 4.7.	Kepenekçi Sinan Medresesi Avludan Görünüm	68
Şekil 4.8.	Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Planı	69

Şekil 4.9.	Kepenekçi Sinan Medresesi Üstten Görünümü	70
Şekil 4.10.	Kepenekçi Sinan Medresesi Üstten Görünümü	70
Şekil 4.11.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sokak Görünümü	71
Şekil 4.12.	Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Boyuna Kesiti.....	72
Şekil 4.13.	Kepenekçi Sinan Medresesi İç Mekanı	73
Şekil 4.14.	Kepenekçi Sinan Medresesi Rölövesi Dershane Kesiti	74
Şekil 4.15.	Kepenekçi Sinan Medresesi Dershanesi	75
Şekil 4.16.	Kepenekçi Sinan Medresesi Türbesi	76
Şekil 4.17.	Kepenekçi Sinan Medresesi Cephe Görünümü.....	76
Şekil 4.18.	Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Planı-Bozulmalar	78
Şekil 4.19.	Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Kesiti-Bozulmalar	79
Şekil 4.20.	Kepenekçi Sinan Medresesi'nin Kentsel Dokudaki Konumu.....	80
Şekil 4.21.	Ragıp Gümüşpala Caddesi ve Kantarcılar Bölgesi	81
Şekil 4.22.	Kepenekçi Medresesi Sokağı	81
Şekil 4.23.	Sabunhane Sokağı	82
Şekil 4.24.	Kepenekçi Sinan Medresesi Vaziyet Planı-Yakın Çevresi	83
Şekil 4.25.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sokaktan Görünüm.....	84
Şekil 4.26.	Kepenekçi Sinan Medresesi Sokak Görünümü	85
Şekil 4.27.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı	86
Şekil 4.28.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Kesiti.....	87
Şekil 4.29.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Kesiti.....	88
Şekil 4.30.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Cephe Görünüşü	89
Şekil 4.31.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Cephe Görünüşü	90
Şekil 4.32.	Kepenekçi Sinan Medresesi Restorasyon Planı	93

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1.	14.....17.Yy.Osmanlı Dönemi İstanbul Medreseleri.....	47

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımı ve Amaç

“Mimarlık, yaşamın şekil almış hali olan, tek yapı ölçeğinden, şehir-bölge ölçeğine kadar mekanın-yapının yaratılması sanatı” olarak tanımlanmaktadır (Beşgen, 2001). İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak ve barınma sorunlarını gidermek amacıyla inşa faaliyetlerini gerçekleştirirken, bu faaliyetlerin biçimsel nitelik taşıyarak estetik uyum içerisinde olması, sonuç ürünlerin sanat değeri taşımasını sağlamakta, ancak bir yapının ortaya çıkmasında barınma ihtiyacını karşılaması veya sadece sanatsal değerinin olması yeterli görülmemektedir. Marcus Vitruvius Pollio ‘Mimarlık Üzerine On Kitap’ adlı eserinde mimarlığın temel ilkelerini düzen, düzenleme, armoni, bakışım, uygunluk olarak tanımladıktan sonra; mimari bir yapının kullanışlılık, sağlamlık-kalıcılık ve güzellik esaslarına sahip olması gerektiğini ifade etmiştir (Vitruvius, 2005). Bu görüşe göre; bir yapının kalıcılık ve kullanım değerinin etkisiyle, işlevin yapıyı biçimlendirerek bir mimari yapıt niteliği kazandırdığı ve yapı-işlev ilişkisinin önemli olduğu söylenebilmektedir.

Çevre, teknolojik gelişmeler ve kullanıcıların etkisi altında işlevini sürdüren yapılarda zamanla, gerek yapı ve yapı elemanlarında, gerekse yapı çevresinde meydana gelen değişiklikler sonucunda ortaya çıkan işlevsel sorunlar pek çok bilimsel çalışmada ele alınmaktadır (Pekol, 2010). Bu sorunlara bağlı olarak; geçmişten günümüze mesaj taşıyan, ve/veya sanat değeri içeren ancak özgün işlevini sürdüremeyen yapıların, gerek yapıda kullanılan malzeme ve yapım teknikleri gerekse mekanların tasarım kurgusu, ile bir bütün halinde “kültürel miras” olarak ele alınarak korunmasının önemi (Ahunbay, 1996) tarafından vurgulanmaktadır.

Tarihi yapıların yeni işlevlerle günümüz koşullarına adaptasyonun sağlanması konusunda Kaşlı; kültürel mirasın korunup gelecek kuşaklara aktarılması sağlanırken, bunlara yapılacak çağdaş müdahalelerin yıkılıp yeniden yapılması şeklinde değil, mümkün olduğunca yeni işleve uygun olarak en az değişiklikle, özgün durumunun korunarak gerçekleştirilmesinin gerekliliğini belirtmektedir (Kaşlı, 2009).

Günümüzde değişen yaşam koşulları nedeniyle, özgün işlevini sürdürmeyen kültür mirası niteliği taşıyan çeşitli niteliklerdeki yapı ve yapı gruplarının ilk yapılış amacından farklı bir fonksiyon ile yeniden işlevlendirilerek korunması söz konusu olmaktadır. Bu noktada verilecek yeni fonksiyonun kültür varlığının yapısal özelliklerine uygunluğu ve müdahalelerinin yapının özgün karakterini koruyarak gerçekleştirilmesi gereklidir.

Çalışmada İstanbul'da yer alan günümüzde özgün işleviyle kullanılmayan Osmanlı Dönemi medrese yapılarının yeni işlevlerle kullanılması ve bu konuda karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Bir eğitim yapısı olan medreseler, toplum içerisinde etkili olabilecek kişilerin yetişmesini sağlamış ve kendine özgü mimari yapısıyla kültürel miras olarak varlığını sürdürmüştür (Karakök, 2013).

Tez çalışmasında özgün işlevini yitirmiş Osmanlı Dönemi kültür mirasının önemli örneklerini oluşturan medrese yapılarında meydana gelen koruma sorunlarının ortaya konması, yeniden kullanım amacıyla işlevlendirilecek medrese yapılarına uygun müdahale kriterlerinin araştırılması ele alınmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, günümüzde farklı işlevlerle kullanılan medrese yapılarının yeniden işlevlendirme sürecinde, yapıların mimari karakteristiklerinin korunması yönünde öneriler geliştirmektir.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Tez kapsamında İstanbul'da yer alan Osmanlı Dönemi medrese yapıları ele alınarak, işlevini kaybetmiş olan kültür varlıklarına koruma çalışmaları aşamasında verilen yeni işlevlerin yapıların özgün karakterine uygunluğu yapısal ve çevresel karakteristik özellikler bağlamında değerlendirilmiştir.

Kültür varlıklarının korunmasında kullanılan yeniden işlevlendirme teknikleri ile ilgili ölçütler ve koruma sorunları irdelenmiştir.

İlgili verilerin elde edilmesi için yazılı ve görsel kaynaklara başvurularak literatür taraması yapılmış, yazılı kaynaklar ve alan araştırmaları ile medrese yapılarının yerinde tespiti için gerekli veriler sağlanmıştır.

- Osmanlı Dönemi İstanbul medreselerinden günümüze ulaşan 72 medrese yapısı, alan çalışmaları ile yerinde tespit edilerek fotoğraflarla belgelenmiş güncel kullanım durumları belirlenmiştir.
- Medrese yapılarına ait ‘tarih/dönem bilgileri’ ve plan şemaları yazılı kaynaklardan elde edilmiştir.
- Medrese yapılarını ‘yapısal özgünlük’ ve ‘yapı-çevre ilişkisi’ doğrultusunda değerlendirebilmek amacı ile değerlendirme ölçütleri belirlenmiştir.
- Medrese yapılarının kullanım durumları, yapısal özgünlük durumları, ve yapıların buldukları çevre ile ilişkileri değerlendirilmiştir.
- Değerlendirme sonuçları grafik anlatımlarla ifade edilerek açıklanmıştır.
- Değerlendirme sonuçlarından elde edilen veriler doğrultusunda bir öneri geliştirebilmek amacıyla ; İstanbul, Fatih İlçesi, 94 pafta, 493 ada, 4 parselde yer alan, işlevsiz ve harap durumda bulunan Kepenekçi Sinan Medresesi seçilmiştir.
- Medrese yapısının tarihçesi, güncel durumu Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden alınan rölöve projeleri, yazılı ve görsel kaynaklar ile yapının özgün durumu tespit edilmiştir.
- Medrese yapısı için işlev önerisinde bulunulup, plan, cephe ve kesit çizimleriyle işleyiş sistemi ve teknik gereksinimler açıklanmıştır.

1.3 Çalışmanın Literatürdeki Yeri

Yapılan literatür taramasında yeniden işlevlendirme kavramı ve bunun gerekliliğine ilişkin veriler incelenmiş, medreselerin tarihçesi, dönemlerine göre geçirdiği değişiklikler ve mimari açıdan özelliklerinin ele alındığı çalışmalara ulaşılmıştır. Medreselerde verilen işlevlere göre yapılan müdahalelerin anlatıldığı çalışmalar sınırlı sayıdadır.

Bu konuda; Büyük Selçuklu döneminde yapılan ilk medreseden Osmanlı döneminde yapılmış olan en son medreseye kadar olan yapıları dönemlerine göre plan tipolojisi oluşturularak, plan tiplerine ve ‘yöresel ve çevresel etkenler’ kriterleri ile Erzurum Yakutiye Medresesi, Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi’ne ait oluşturulan ‘İlke ve Aşamalar’ tablosu ile işlev önerisinde bulunulduğu **‘Medrese Yapıları ve Koruma İlkeleri Doğrultusunda Çağdaş Yaşam İçindeki İşlevleri’** (Yüce,1980) basılmamış doktora tezi incelenmiş ve yapılmış çalışmadan bu tez çalışması için önemli veriler elde edilmiştir.

Yeniden işlevlendirme açısından Anadolu Selçuklu medreselerinden olan Sırçalı Medrese, Ali Gav Medresesi, Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medresesi’nin tarihsel süreçte işleyişini ve mimari özelliklerinin detaylı olarak anlatıldığı **‘Konya’daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi’** (Yaldız, 2003) yüksek lisans tezi çalışma kapsamında incelenmiştir.

Medreselerde yeniden işlevlendirme süreci ile birlikte, özgün işlevinden farklı işlevlerle kullanılan İstanbul Tarihi Yarımada’da bulunan medreselerin(Atik Ali Paşa Medresesi / Birlik Vakfı, Beyazıt Medresesi / Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Cedid Ali Paşa Medresesi / Bilim ve İnsan Vakfı, Feyzullah Ağa Medresesi / Millet Kütüphanesi, Hadım Hasan Paşa Medresesi / Yeni Dünya Vakfı, Kızlarağası Mehmed Ağa Medresesi / Türkiye Yazarlar Birliği, Köprülü Mehmed Paşa Medresesi / Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kuyucu Murad Paşa Medresesi / İstanbul Üniversitesi – Güzel Sanatlar Bölümü, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi / İstanbul Fetih Cemiyeti, Sokullu Mehmed Paşa Medresesi / Fatih Müftülüğü Erkek Kur’an Kursu,Sultan Ahmed Medresesi / Sultanahmed Vakfı, Sultan Selim Medresesi / Medipol Üniversitesi Vatan Hastanesi) yeni verilen işlev ile birlikte revakların değiştirilmesinin/kapatılmasının incelendiği **‘İstanbul Tarihi Yarımada’da Seçilmiş Medrese Örneklerindeki Revakların Güncellenme Sorunu’** (Üveysuna, 2013) bu çalışmada yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Bir medrese üzerinde işlev sürecinin, iç mekan önerisiyle birlikte değerlendirildiği **‘Hadım Hasan Paşa Medresesi’nin Yeniden İşlevlendirilmesi Süreci ve İç Mekan Açısından Değerlendirilmesi’** (Memoğlu, 2011), adlı yüksek lisans tezi konuyla ilgili kaynaklar arasındadır.

Nişancı Mehmet Bey Medresesi’ne ilişkin olarak koruma ve onarım önerilerinin anlatıldığı **‘Nişancı Mehmet Bey Medresesi Koruma Sorunları Ve Öneriler’** (Çağırın,2010) ve **‘Semiz Ali Paşa Medresesi Koruma Sorunları ve Mevcut Durumunun İrdelenmesi’** (Aboudan, 2016) yüksek lisans tezleri bu alanda yapılmış çalışma örneklerini oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan 15.yy’a (1300-1500) kadar yapılan medreselerin kronolojik sıralama ile birlikte medrese tarihlerinin ve mimarisin detaylı olarak anlatıldığı **‘Erken Dönem Osmanlı Medreseleri’** (Demiralp, 1997); İstanbul’da külliye içerisinde inşa edilen medreselerin incelendiği **‘İstanbul’da 16.Yüzyıl Osmanlı Külliye bütünlüğünde Medrese Mimarisi’** (Öklü, 2005); Osmanlı medreselerinden 17. ve 18.y.y’da yapılan medreseler tarihçesi ve mimari özellikleri planları ile birlikte incelendiği **‘17. ve 18.yy. Medrese Tipolijisi’** (Köşklü, 1999) ve **‘Mimar Sinan Eğitim Yapıları’** (Ahunbay,1988) bu çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır.

Ayrıca İstanbul’da bulunan medreselerin zaman içerisinde geçirdiği değişimleri anlatan **‘XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri’** (Kütükoğlu, 2000) ve Büyük Selçuklu dönemi medreselerini genel olarak anlatılmakta olduğu, **‘Anadolu Medreseleri’** (Kuran, 1969) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Osmanlı Dönemi İstanbul Medreselerinin planları ve resimleri ile birlikte tarihçelerinin belirtildiği, yapıldıkları ilçelere ve semtlere göre sınıflandırıldığı **‘Yaşayan İstanbul Medreseleri’** yayınlarından bu çalışmada yararlanılmıştır.

2. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE MEDRESE YAPILARI

2.1 Medresenin Tanımı ve Tarihçesi

Medrese ismini Arapça'da ders okutulan, öğretilen yer anlamında olan 'derese' kökünden alan, orta ve yüksek eğitimin yapıldığı, yöneticilerine müderris, ders okutan öğreticilere ise muid, alınan diplomaya da icazet denildiği eğitim kurumudur (Bilge, 1984). Hızlı'ya göre İslam geleneğinin bir ürünü olan medreselerin işlevini, İslamiyetin ilk yıllarında Kur'an temelli ilimler öğretildiği, eğitim ve öğretimin yapıldığı mescitler görmekte olup, adı 'Meclis' olarak geçen eğitim faaliyetinde islami bilgilerin yanında edebiyat, felsefe, tıp, matematik ve kimya gibi bilimler de öğretilirdi (Hızlı, 1987). Camilerde ve mescitlerde eğitim faaliyetinin gerçekleştirileceği düşünülerek ilk cami örneklerinde öğrenciler için odalar bulunurken, zaman içerisinde bu yapıların eğitim ve öğretim faaliyetleri için yeterli olmaması ve dini ilimler dışında diğer bilim derslerinin verilmesinden dolayı ayrı bir yapıya/yapılaşmaya doğru, camilerden farklı bir mekan anlayışı içerisinde açık veya kapalı olan bir avlu kurgusunda, işlevsel özelliklerine göre mekanların farklılaştığı bir mimari yapı ortaya çıkmıştır (Furat, 2004). Buradan hareketle medreselerin ilim-bilim öğretilmesi eğitim, öğrencilerin yatma ve yeme ihtiyaçlarının karşılanması barınma ve dini faaliyetlerin gerçekleşmesi ise ibadet işlevini taşıdığı söylenebilir.

Medreselerin çıkış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, IX.yy'da isim olarak, Nişabur Medresesi'nden bahsedilmektedir. Devlet tarafından resmi olarak kurulması X.yy.'da Karahanlılar dönemine tarihlenmektedir. Medreselerin kurumsallaşmasının ise Selçuklu Dönemi'nde gerçekleştiği (Baltacı, 1976) tarafından belirtilmektedir.

Gazneliler ve Selçuklular döneminde, camii bütünlüğü içerisinde devlet eliyle veya cami gibi vakıf sistemi ile sultan, vezir gibi varlıklı kişilerce

yapılmış, öğrencilerin barınma ve beslenme ihtiyaçları karşılanarak ücretsiz eğitimin verildiği medreseler görülmektedir.

Selçuklu veziri Nizam'ül-Mülk [Ö.1092] medreseleri 'Nizamiye Medreseleri' olarak tek çatı altında topladığından dolayı medreselerin kurumsallaşmasını sağlayan kişi olarak görülmektedir (Kuran, 1969).

Osmanlı medreselerinin müderrislerin aldıkları ücrete göre yirmili, otuzlu, kırklı, ellili ve altmışlı medreseler olarak adlandırıldığı, en üst seviyede bulunan medreselerin ise Sahn-ı Seman, İptida-i Hariç gibi isimler aldığı (Demiralp, 1997) tarafından belirtilmektedir.

Medreseler Karahanlılara ait ilk örneğinden, Büyük Selçuklu dönemindeki kurumsallaşma hareketlerinden ve Osmanlı Döneminde külliyeler içinde inşa edilen kompleks medreselere kadar köklü değişimler içerisinde gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler medreselerin işleyiş sisteminde olduğu kadar planlama sisteminde de olmuştur. Bilinen ilk örneği sade ve kare planlıdır. Osmanlı döneminin ilk örneği 1331'de Orhan Gazi tarafından İznik'te kurulan Orhaniye Medresesi'dir. Yapı ve işleyiş açısından en gelişmiş dönemleri ise Fatih ve Kanuni döneminde görülmektedir (Köşklü,1999).

Osmanlı Devleti'nde medrese sayılarının artması ile eğitimde ilerleme sağlanmış olup toplumun gelişmesini sağlayarak devlet yönetimini güçlendirmiştir (Ildız, 2006).

Öklü'ye göre Osmanlı dönemi medreseleri dönemsel olarak incelendiğinde beş dönemde ele alınabilir (Öklü, 2005);

- Kuruluş Dönemi (Fatih dönemine kadar)
- Gelişim Dönemi (Fatih külliyesindeki medrese yapıları)
- Yükselme Dönemi (Kanuni Sultan Süleyman Dönemi, İstanbul medreseleri ile başlar)
- 17.-18. Yy. arası (Medreselerin bozulması)
- 20.yy. başları (Medreselerin ıslah çalışmaları)

Osmanlı döneminde en gelişmiş dönemini yaşamakla birlikte, Osmanlı Devleti'nde eğitimde meydana gelen köklü değişiklikler ve gerek devlet idaresinde, gerekse medreselerde ortaya çıkan bozulmalardan dolayı gerileme meydana geldiği (Aktaş, 1986) tarafından belirtilmektedir.

Eğitimdeki batılılaşma hareketleri ile birlikte batıdan alınan eğitimin taklitçiliği medreselere uygulanmamıştır. Yeni okullar açılarak, yeni bir yapılaşmaya ve kurumsallaşmaya gidilmiş, aynı dönem içerisinde işlevi aynı olan bu iki kurum türünden, yeni olan kurumda güncel bilimin işlenmesi ve toplumun buna göre yönlendirilmesi, medreselerin geri kalmasına neden olmuştur. Bazı medreseler kullanılamaz halde bırakılmış ve yok olmaya terk edilmiş, bazıları da yeniden kullanım amacıyla farklı işlevlere maruz kalmıştır (Ergün, 1982).

2.2 Eğitim Türlerine Göre Medreseler

Medreseler toplumun birtakım ihtiyaçlarına göre yapılmıştır; birincisi medreselerde öğretim faaliyetlerini sağlayacak olan müderrisler, ikincisi devletin çeşitli kademelerinde görev alacak devlet adamları yetiştirmek, üçüncüsü de devlet içerisinde adaletin sağlanması için adalet kurumlarında yer alacak adamları yetiştirmektir (Bozkurt, 2003). Medreseler işlevlerine göre umumi medreseler ve mesleki medreseler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Baltacı, 1976).

Umumi (Genel) Medreseler; İslam ilmi ve fen bilimleri gibi din dışı eğitimin yapıldığı, müftü ve müderris yetiştirme amacını taşıyan, sıbyan mektebinden sonraki eğitim basamağı olan medreselerdir (Köşklü, 1999).

Mesleki (İhtisas) Medreseler; Dini ilimlerin yanında fenni bilimlerin de öğretildiği, ilgili konuda uzmanlaşmayı sağlayan medreselerdir. Bunlar; Darü-l kurrallar, Darü-l hadisler ve Darü-l tıplar olarak üç grupta toplanmaktadır (Baltacı, 1976).

●**Darü-l kurra**; Kur'an-ı Kerim'in ezberletilmesi ve kelimelerinin okunuşunun öğretildiği, imam ve müezzinlerin yetiştirildiği medreselerdir. Darü-l kurra yapıları tek mekanlı plan tipindedir.

●**Darü-l hadis**; Hadislerin öğretilmesi ve bu konuda uzmanlaşmanın sağlanması amacıyla kurulan ve genel medrese bilim derslerinin de görüldüğü medreselerdir. Darülkurrallar gibi belli bir plan tipinde olmaksızın medrese mimarisinde kullanılan plan özelliklerine sahiptir.

●**Darü-l tıp**; Tıbbi eğitimin verildiği buna bağlı uygulamalarının yapıldığı medreselerdir. "Daru'l-Tıp", "Daru'ş-Şifa", "Daru'l-Merza", "Daru'l-Afiye", "Maristan" ve "Bimaristan" isimlerini zaman içerisinde almıştır (Hızlı,1987). Darülhadis medreseleri ile aynı/benzer plan özelliklerini taşımaktadır.

2.3 Medrese Yapılarının Mimari Özellikleri

2.3.1 Medrese Yapılarını Oluşturan Temel Öğeler

Medreseler bir veya iki katlı olarak içe dönük bir şekilde bir avlu kurgusu üzerinde, ders yapılan dersaneler ve öğrencilere ait hücrelerin bulunduğu ihtiyaca ve isteğe göre türbe gibi farklı birimlerin eklemlendiği yapılardır (Köşklü,1999).

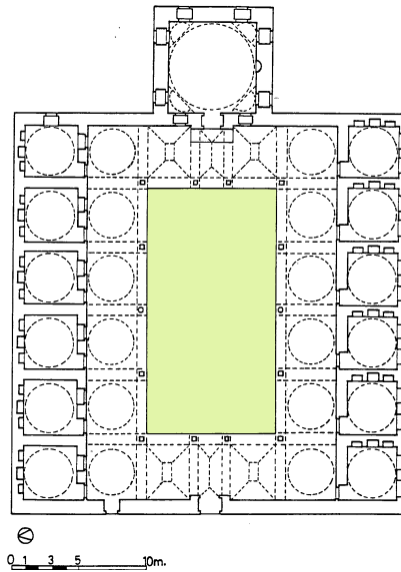
Medreseyi oluşturan birimler; “avlu”, “eyvan”, “öğrenci hücreleri”, “dershane”, “mescit”, “müderres odası”, “revak”, “helalar”, “su ögesi”, “kütüphane”, “gibi mekanlardır (Furat, 2013).

Avlu: Yapı veya yapı grubunun bütünlüğü içerisinde oluşturulan, işlevsel ve biçimsel özellikleri dikkate alınarak dörtgen veya kare biçiminde, üzeri açık veya kapalı alanlar şeklinde olabilen ticari, konut ve dini yapılarda farklı şekillerde kullanımı olan mekan türüdür (Özköse, 1995). Avlular yapıdaki konumlarına ve işlevlerine göre ön avlu, dış avlu, iç avlu, revaklı avlu, tören avlusu, han avlusu ve çiftlik avlusu gibi isimler almaktadır (Erdoğan, 1996).

Medrese yapılarında ise avlu, medrese birimlerinin üzerinde kurgulandığı ve bu birimlere ulaşımın sağlandığı çevresindeki revakların mimari zenginlik kattığı, üstü açık veya kapalı olan ortak alandır (Kuran, 1969).

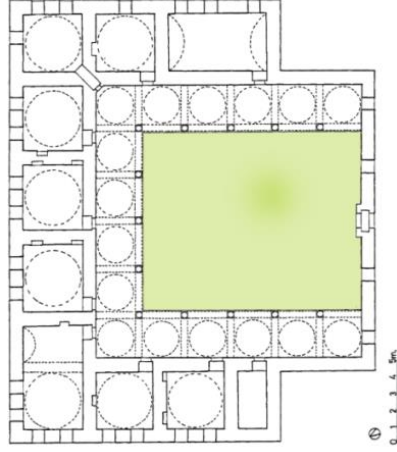
Dağıtıcı veya toplayıcı özelliğiyle yapıyı sınırlandırarak mekanların oluşumunda etkili olan avlu, hücre odalarının sayılarına bağlı olarak avlu büyüklüğü değişmektedir. Medreselerde hücre sayısı fazla olan Şekil 2.1.'de İstanbul Esad Efendi Medresesi'nde (1724) olduğu gibi genellikle avlu dikdörtgen karakterdedir. Hücre sayısının az olduğu Şekil 2.2.'de Samsun Fazıl Ahmet Paşa Medresesi (1662) gibi medreselerde ise kareye yakın karakterdedir (Yüce, 1980).

Medreselerde sadece kare veya dikdörtgen plan tipi kullanılmamıştır. Plan tipleri medreselerin bulunduğu arsaya, çevreye göre farklılık göstermektedir. Şekil 2.3.'te İstanbul Rüstem Paşa Medresesi'nde (1550-1551) sekizgen planlı avlu tipi gibi farklı planlama anlayışı da görülebilmektedir (Öklü, 2005).

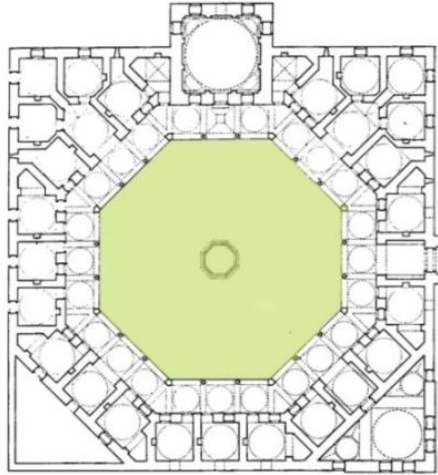
Şekil 2.1.:İstanbul Esad Efendi Medresesi Planı

(Köşklü, 1999)

Şekil 2.2:Samsun Fazıl Ahmet Paşa Medresesi Planı

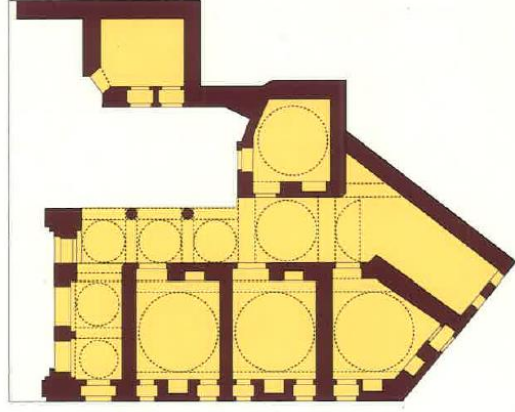
(Köşklü, 1999)

Şekil 2.3.: Rüstem Paşa Medresesi Planı

(Köşklü,1999)

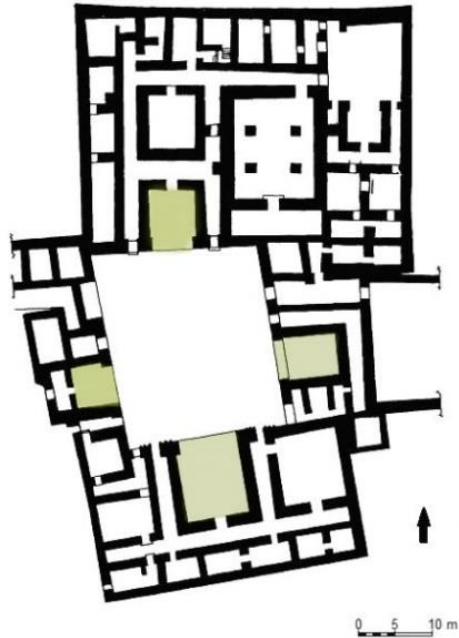
Anadolu Selçuklu medreselerinde mutfak kiler gibi birimlerin de içinde olduğu kapalı avlulu medreseler yer alırken, Osmanlı dönemi medreseleri genellikle açık avlulu olup revakların üst örtüsü kubbelidir. Osmanlı öncesinde ise üst örtü tonozdur. Şekil 2.4.’te plan şeması verilen, Cağaloğlu Hadım Hasan Paşa Medresesi (1596-1597) gibi avlusuz medrese planları da görülmektedir. Medrese plan şemalarında “avlu” kavramının medrese yapı türünün avlu tipine göre açık avlulu ve kapalı avlulu medreseler olarak sınıflandırılmasında kullanıldığı (Yüce, 1980) tarafından belirtilmektedir.

Şekil 2.4.:Cağaloğlu Hadım Hasan Paşa Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

Eyvan: Avlulu yapılarda M.Ö. 2.y.y'da saray tapınak ve konutlarda kullanılan, üstü örtülü, avluya bakan cephesi açık, tek, ikili ve dördlü olarak kullanılan ve yapıyı farklılaştırarak zenginleştiren mimari öge olarak (Sözen, Tanyeli, 1996) tanımlanmaktadır. Örnek olarak; Şekil 2.5.'te Asur'da (M.Ö.2.y.y.) Part Sarayı'nın plan şemasında yapılan ilk dört eyvanlı plan tipi görülmektedir.

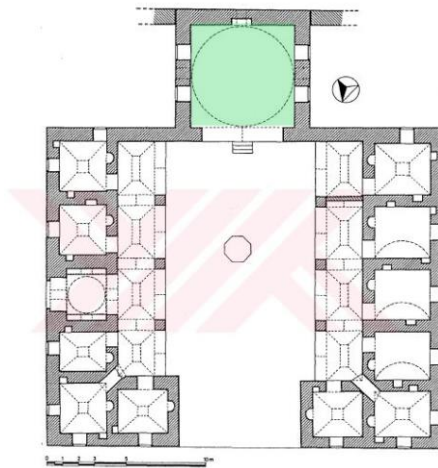

Şekil 2.5.:Asur'daki Part Sarayı Planı

(Eraslan, 2012)

Medrese mimarisinde eyvan; üç yanı kapalı bir yanı açık, avluya bakan, çalışma ve istirahat yeri olarak kullanılan üzeri kubbe veya tonoz ile örtülü, sayısı, boyutu ve medrese birimlerine göre dizilişi farklılık gösteren mekan olarak tanımlanmaktadır(Yaldız, 2003). Eyvan, medrese yapılarında üç tipte; ana eyvan, giriş eyvanı ve yan eyvanlar şeklinde görülmektedir (Yüce,1980). (Öklü, 2005) ise, eyvanın tüm medrese yapılarında görülmediğini, sayılarının bir ve beş arasında değişebildiğini belirtmektedir. (Kuran,1969) medrese yapılarını; iki eyvanlı, üç eyvanlı ve dört eyvanlı olmak üzere eyvan sayısına göre gruplandırılmaktadır. Kuran'a göre, tek eyvanlı medreselerde, eyvan giriş açıklığının karşısında dikey ekseninde, iki eyvanlı medreselerde ise karşılıklı olarak dikey veya yatay ve dikey eksen uçlarında bulunmaktadır.

Osmanlı öncesi medreselerde dışarı doğru cepheden taşmayan eyvanların üzeri beşik tonoz ile kapatılırken, Osmanlı dönemi medreselerinde eyvanlar dışarı doğru taşarak, kubbe ile örtülmüştür (Demiralp, 1997). Eyvan sayısı ikiden fazla olan medreselerde eyvanlardan biri, diğerlerinden daha büyük ve avlu kotundan yüksek, medrese girişinin karşısında ana eyvan olarak yapıp genellikle iklim koşullarının uygun olduğu yerlerde dersane olarak kullanılmıştır (Ildız, 2006). Örnek Şekil 2.6.'da görüldüğü gibi, Osmanlı döneminin ilk medreselerinden olan Bursa Ahmet Paşa Medresesi'nde (15.yy.), medrese girişinin karşısında dersane olarak da kullanılan ana eyvan bulunmaktadır (Çağırın ,2010).

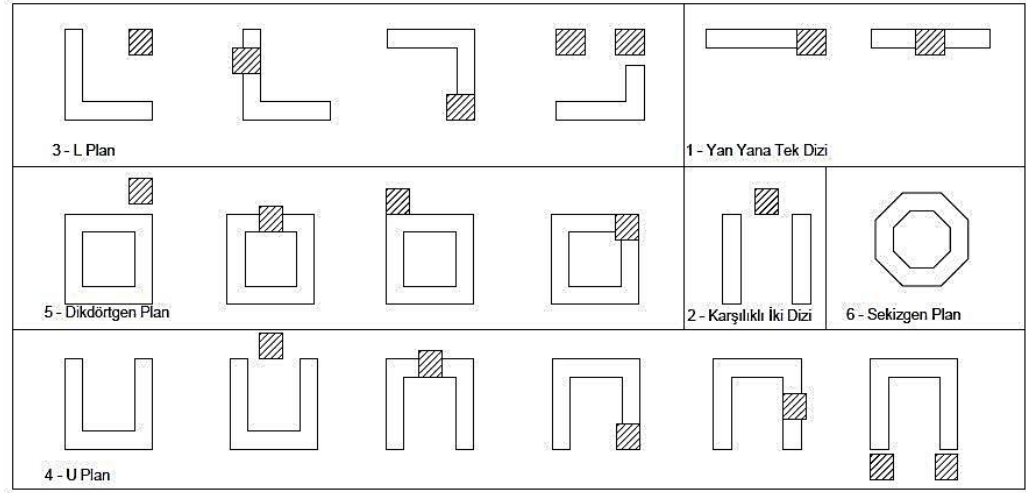
Şekil 2.6.: Bursa Ahmet Paşa Medresesi Planı

(Demiralp, 1997)

Öğrenci Hücreleri: Öğrencilerin çalışmaları ve yatmaları için düzenlenmiş iki üç kişilik odalardır (Kuran, 1969). Yüce, öğrenci hücrelerini, avlu boyunca dizilen ve önü revaklı, arasında geçişler olmayan, var olan tek girişi avluya bakan, içinde dolabı ve ocağı bulunan birimler olarak tanımlamıştır (Yüce, 1980). Kütükoğlu ise, hücrelerde eşya ve kitapların konulması için nişler bulunduğunu, hücrelerin havalandırılması, aydınlatılması ve ulaşımı için avluya açılan kapı ve pencere kullanıldığını belirtmektedir (Kütükoğlu, 2000). Osmanlı dönemi öncesi medreselere bakıldığında genellikle öğrenci hücresi girişlerinin kemerli olduğu, alın veya söve ile süslendiği ve çatısının beşik tonozlu olduğu görülmektedir. Osmanlı dönemi medreselerinde ise, düz alınlık kullanılmış ve üzeri kubbe ile örtülmüştür (Öklü, 2005).

(Ahunbay, 1994)'te belirtildiği ve Şekil 2.7.'de görüldüğü gibi; medrese yapılarında, öğrenci hücrelerinin sayı ve boyutları medreseyi kullanacak öğrenci sayısına ve medresenin önemine göre değişiklik göstermiştir. Hücreler plan tipine göre dizilerek dersane biriminin konumuna göre medrese planı içinde yerini almıştır. İstanbul'da bulunan medreselerin dersane ile ilişkisine göre 6 plan tipi ortaya çıkmaktadır.

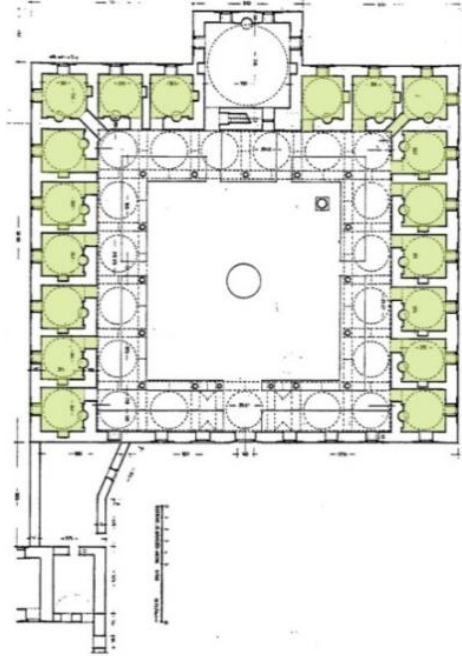
1. Yan Yana Tek Dizi
2. Karşılıklı İki Dizi
3. "L" Plan
4. "U" Plan
5. Dikdörtgen Plan
6. Sekizgen Plan

Şekil 2.7.:Medrese Plan Tipolojisi Şeması

(Ahunbay, 1994)

Şekil 2.8.'deki Edirne II. Bayezıt Medresesi (1486) açık avlulu plan tipi ile avlu üzerinde öğrenci hücreleri derslane ekseninde, karşılıklı olarak simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. Hücrelerin ve hücre önünde bulunan revakların üstü kubbe ile örtülmüştür. Bu plan tipinin dikdörtgen planlı medrese örneği oluşturduğu söylenebilir.

Şekil 2.8.: Edirne II.Bayezıt Medresesi Planı

(Köşklü ,1999)

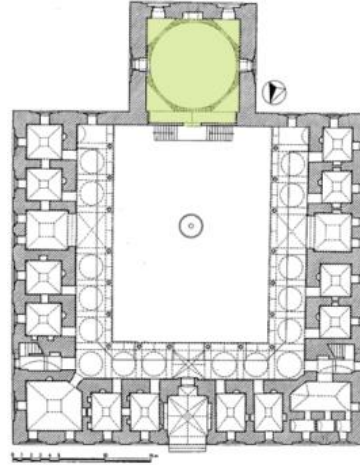
Dershane: Medrese mimarisini oluşturan bir birim olup, büyüklük ve yükseklik olarak diğer bölümlerden ayrılan ve medreselere göre plan tipinde farklılık gösteren mekandır (Öklü, 2005). Osmanlı medreselerinin dershane kurgusu, (Demiralp, 1997) tarafından dört farklı grupta incelenmektedir.

Ana eyvanın dershane olarak kurgulandığı medreseler: Şekil 2.9.'da görüldüğü gibi, Bursa Yeşil Medrese'de (1418-1419) ; kare planlı ve tonoz örtülü, ana eyvanı dershane olarak kullanılmaktadır.

Dershanenin kapalı olduğu medreseler: Şekil 2.10.'da görüldüğü gibi, İstanbul Bayrampaşa Medresesi'nde (1635) kare planlı ve kubbe örtülü, öğrencilerin toplandığı, dışa doğru taşan dershane birimi bulunmaktadır.

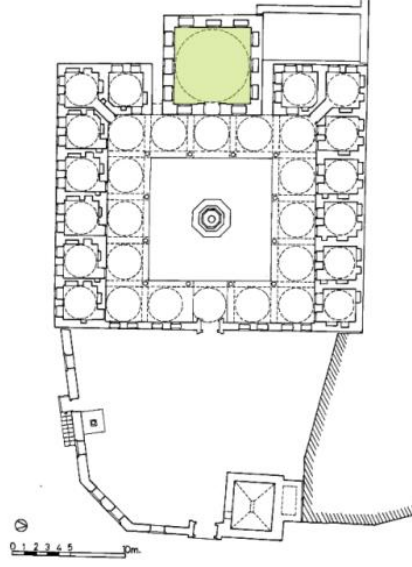
Biri kapalı diğeri açık olmak üzere iki dershanesi bulunan medreseler: Şekil 2.11.'de görüldüğü gibi, Edirne Saatli Medrese'de (1447) kare planlı eşit büyüklükte ve kubbe ile örtülü dershane eyvanı ve kışlık dershane bulunmaktadır.

Dershanesi bulunmayan medreseler: Şekil 2.12.'de planı verilen, Bursa Hüdavendigâr Medresesi'nin (1385) dershanesi bulunmamaktadır.

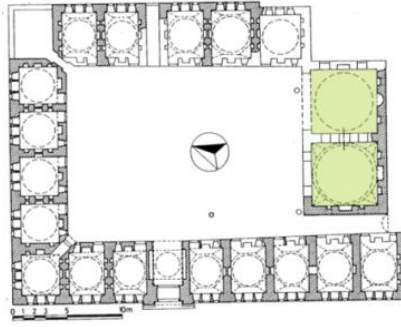
Şekil 2.9.:Bursa Yeşil Medrese Planı

(Demiralp, 1997)

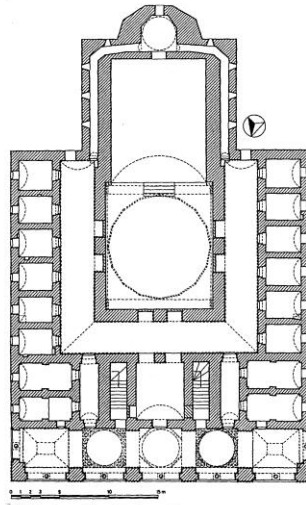
Şekil 2.10.: Bayrampaşa Medresesi Planı

(Köşklü, 1999)

Şekil 2.11.: Edirne Saatli Medrese Planı

(Demiralp, 1997)

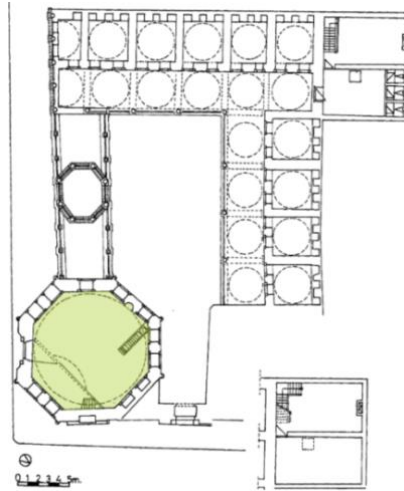
Şekil 2.12.: Bursa Hüdavendigâr Medresesi Planı

(Demiralp, 1997)

Mescit: Osmanlı öncesi Anadolu medreselerinde mihrap nişli mescit bölümü veya eyvanın mescit olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Osmanlı dönemi medreselerinde ise, özel olarak mescit olarak kullanılan bir mekan bulunmayıp, dershane eyvanı veya kışlık dershane mescit olarak kullanılmıştır (Demiralp, 1997).

Türbe: Medresenin plan şemasına bağlı olarak konumlandırılan, medreseyi yaptıran kişi için yapılan birimdir. Bazı medreselerde türbe için özel bir alan bırakıldığı, bazı yapılarda ise türbenin sonradan eklendiği (Yaldız, 2003) tarafından belirtilmektedir.

Şekil 2.13.'te görülen, Köprülü Mehmed Paşa Medresesi (1660-1661) içerisindeki, Köprülü Mehmet Paşa'ya ait türbe, sekizgen planlı ve üzeri kubbe ile örtülüdür (Köşklü, 1999).

Şekil 2.13.:Köprülü Mehmed Paşa Medresesi Planı

(Köşklü, 1999)

Su ögesi: Osmanlı öncesi Anadolu Selçuklu medreseleri ve Osmanlı dönemi medreselerinde, avlu ortasında kare, dikdörtgen, sekizgen ve dairesel formlarda havuz, çeşme veya şadırvan gibi avluya mimari zenginlik katan öğeler kullanılmıştır (Kuran,1969). Şekil 2.14.'te görüldüğü gibi, Mimar Sinan tarafından yapılan Şehzade Mehmed Medresesi'nde (1547) avlu ortasında şadırvan ögesi kullanılmıştır.

Medrese yapılarında kullanılan su ögesinin, kapalı avlulu medreselerde yağmur sularının toplanması amacıyla, açık avlulu medreselerde ise, su toplama işlevini gerçekleştirdiği (Yüce, 1980) tarafından belirtilmektedir.

Şekil 2.14.:Şehzade Mehmet Medresesi Avlusu

(Şakı, 2018)

Revak: Kemerli sütun veya direkler ile taşınan, üzeri kubbe veya tonoz ile örtülü yarı açık mekanlardan oluşan ortak kullanım alanıdır (Hasol, 2002). Revaklar, Anadolu Selçuklu medreselerinde genellikle tonoz ile kapatılırken, Osmanlı dönemi medreselerinde revak üst örtüsünde tonoz veya kubbe kullanılmıştır. Medrese plan şemasına bağlı olarak avlunun iki, üç veya dört cephesi revaklı olabilmektedir. Şekil 2.15.'te Rüstem Paşa Medresesi (1550-1551) avlu etrafında üzeri kubbeli, sütunlarla taşınan öğrenci hücrelerinin önünde yer alan revak örneği görülmektedir.

Şekil 2.15.: Rüstem Paşa Medresesi Avlusu

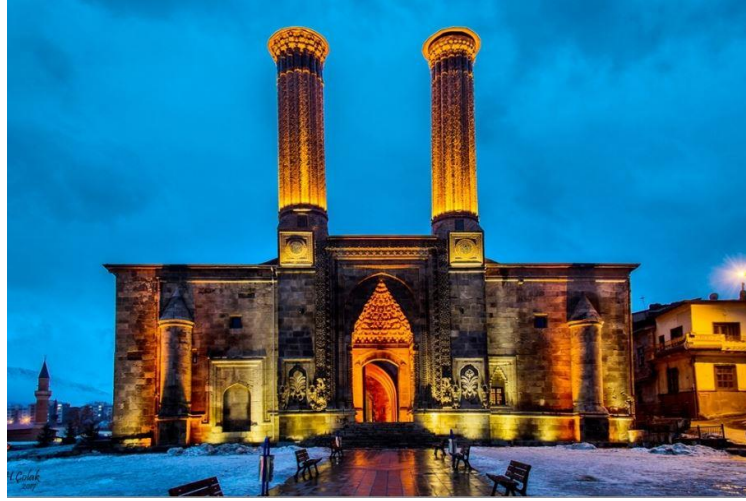
(Şakı, 2018)

Taçkapı: Portal olarak da adlandırılan genellikle ana eyvanın karşısında ve cephede çıkıntı oluşturan, medresenin girişinin yapıldığı, dönemin bezemeleriyle anıtsal özellik kazanan, genellikle kesme taştan yapılan mimari öge (Kuban, 2002) olarak tanımlanmaktadır. Anadolu Selçuklu medreselerinde taç kapı ön planda tutulmuş, yüksekliği ile medresenin girişini vurgulamıştır. Şekil 2.16.'da Sivas Buruciye Medresesi (1271) ve Şekil 2.17.'de Erzurum Çifte Minareli Medrese (1253) anıtsal nitelikte işleme ve bezemeleri olan mukarnaslı bir taç kapıya sahiptir.

Şekil 2.16.: Sivas Buruciye Medresesi Taç Kapısı

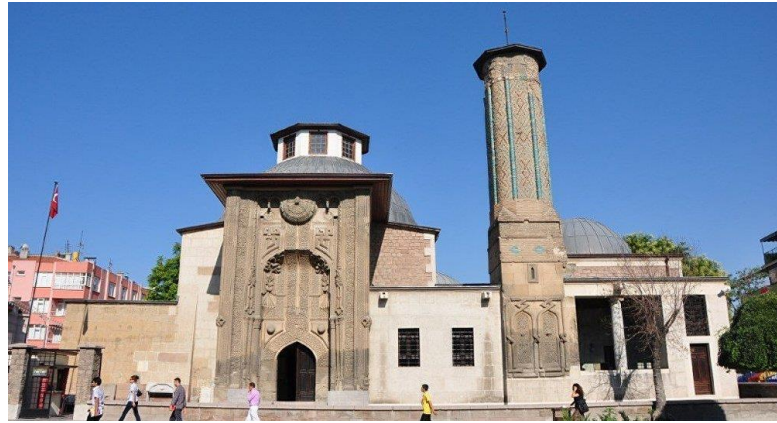
(Url 1)

Şekil 2.17.: Erzurum Çifte Minareli Medrese Taç Kapısı

(Url 2)

Şekil 2.18.'de ve Şekil 2.19'da bulunan Konya İnce Minareli Medrese'nin (1264) taç kapısı 9,40 m. yüksekliğindedir.

Şekil 2.18.: Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı

(Url 3)

Şekil 2.19.: Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı

(Url 4)

Şekil 2.20.'de ve Şekil 2.21.'de bulunan Sivas Gök Medresesi'ne (1271) ait taç kapı 25 m. yükseklikte ve yontma kalker taşlarından yapılmıştır. Bezemeler hayvan başı, hayat ağacı ve yıldız motiflerinden oluşmaktadır.

Şekil 2.20.: Sivas Gök Medresesi Taç Kapısı

(Url 5)

Şekil 2.21.: Sivas Gök Medresesi Taç Kapısı

(Url 5)

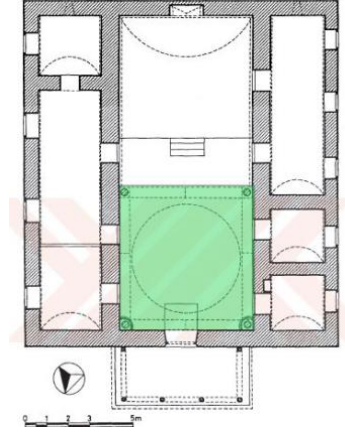
2.3.2 Medrese Yapılarının Plan Tipleri

Medrese yapıları plan şemasını oluşturan avlu, üzerinin açık veya kapalı oluşuna göre; “açık avlulu medreseler” ve “kapalı avlulu medreseler” olarak iki ana plan şeması üzerinden incelenmektedir. Medrese avlularının iklime bağlı olarak açık veya kapalı yapıldığı ancak bu iki plan tipinin benzer iklime sahip yerlerde görülebildiği farklı kaynaklarda belirtilmektedir. Avlu tiplerinden sonra medrese plan şemasının oluşmasında önemli olan bölüm ise “eyvan”dır. Eyvanın sağında ve solunda bulunan odaların ise Müderris ve Muallimlere ayrıldığı (Atçeken, 1998) tarafından belirtilmektedir.

Kapalı Avlulu Medreseler

Anadolu Selçuklu medreselerinde, avlunun üzerinin kubbe veya tonoz ile örtüldüğü, örneklerden izlenmektedir. Kapalı avlulu medreseler; Danişmentli, erken Selçuklu ve geç Selçuklu tipi olarak üç ana grupta toplanmaktadır (Kuran,1969). Bu medreselerin 12.yy’a tarihlenen en eski iki örneği Tokat ve Niksar Yağlıbasan Medreseleridir. Kapalı avlulu medreselere Osmanlı döneminde az rastlanmaktadır (Köşklü, 1999). Kubbe çapının avlu ebatlarının belirlenmesinde sınırlayıcı olduğu, kubbenin duvar veya kemerli sütunlara oturtulmuş olduğu (Yaldız, 2003) tarafından belirtilmektedir.

Şekil 2.22’de bulunan Bursa Lala Paşa Medresesi (1339) Osmanlı döneminde yapılan üzeri kubbe ile örtülü kare planlı kapalı avlulu medrese olup, kubbe örtüsünün yükünü sütunlar ve duvarlar karşılamaktadır (Demiralp, 1997).

Şekil 2.22.: Bursa Lala Paşa Medresesi Planı

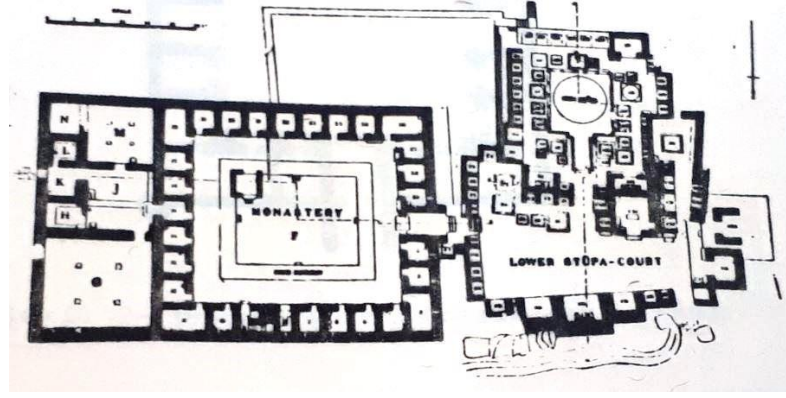
(Çağiran, 2010)

Açık Avlulu Medreseler

Açık avlulu medreselerin, Budist tapınaklarından geldiği görüşü ileri sürülmektedir (Kuran, 1969). Açık avlulu medreselerde avlunun üzerinin örtülmesi sorunu olmadığı için avlu ebatlarının sınırlanması gereği ortadan kalkmaktadır. Böylece planlamada boyut ve form olarak çeşitlilik sağlanabilmektedir. Selçuklular'da 12. Yy.'a tarihlenen açık avlulu medrese örnekleri olarak; Kayseri Çifte Minareli, Sivas Buruciye ve Erzurum Çifte Minareli medrese yapıları verilebilir. Osmanlı dönemi medreseleri ise büyük çoğunlukla açık avlulu medrese plan tipine sahiptir (Köşklü, 1999).

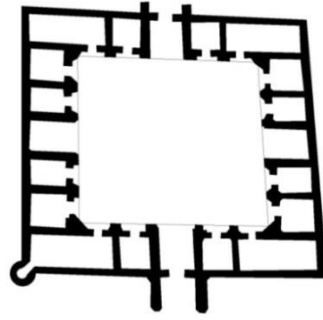
2.3.3 Medrese Plan Sisteminin Gelişimi

Tarihsel süreçte medrese yapılarının plan şemalarının gelişimi konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur; Abdullah Kuran, açık avlulu medrese plan şemasının ortaya çıkışı için Şekil 2.23.'teki M.S. II.yüzyılda yapılan Taxila-Julian Manastırı olan Budist manastırını (Vihara) örnek göstermektedir. Mustafa Cezar ise bu konuda daha yakın konumdaki örneklerin incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Şekil 2.24'teki Ode-Merguen Kervansarayı gibi Türkistan'da, İran'da ve Horasan'da yapılan örnekleri önermektedir (Kuran, 1969).

Şekil 2.23.: Taxila-Julian Manastırı Planı

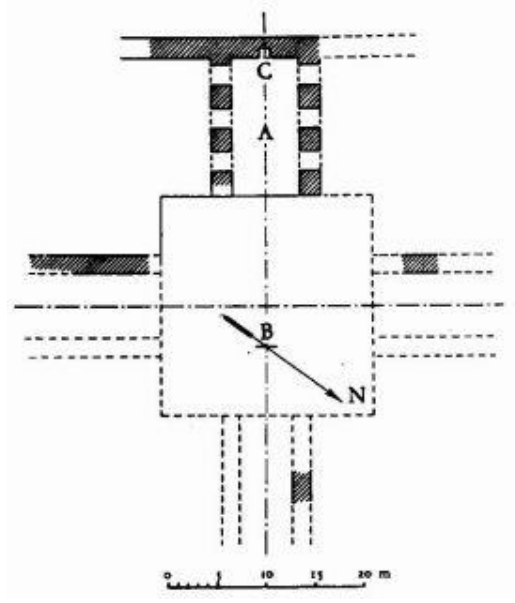
(Kuran, 1969)

Şekil 2.24.: Ode-Merguen Kervansarayı Planı

(Kuran, 1969)

10.Yy.'da Karahanlıların tuğladan yapmış olduğu 45x50m. lik bir avlu ile eyvan ve kubbenin yer aldığı plan şeması, eyvanın ilk kullanıldığı medreselere örnek oluşturmaktadır (Aslanapa, 1972). Diğer bir örnek ise Anadolu Selçuklu dönemine ait, kazı çalışmalarında bir yıkıntı olarak Hargird'de bulunan Şekil 2.25.'te gösterilen Horasan-Hargird Nizamiye Medresesi; kare planlı bir avlunun etrafında dizilmiş dört eyvanlı plan şeması ile medrese plan sisteminin gelişimini çözümlene açısından önemli bir örnektir (Kuran, 1969).

Şekil 2.25.: Horasan-Hargird Nizamiye Medresesi Planı

(Kuran, 1969)

Medrese planlamasında ana kurguyu oluşturan avlunun üzerinde mekanlar kurguya bağlı olarak; Şekil 2.26.'da 1 veya 2 katlı olarak düzenlenmiş olup buna göre eyvan sayısı değişmektedir.

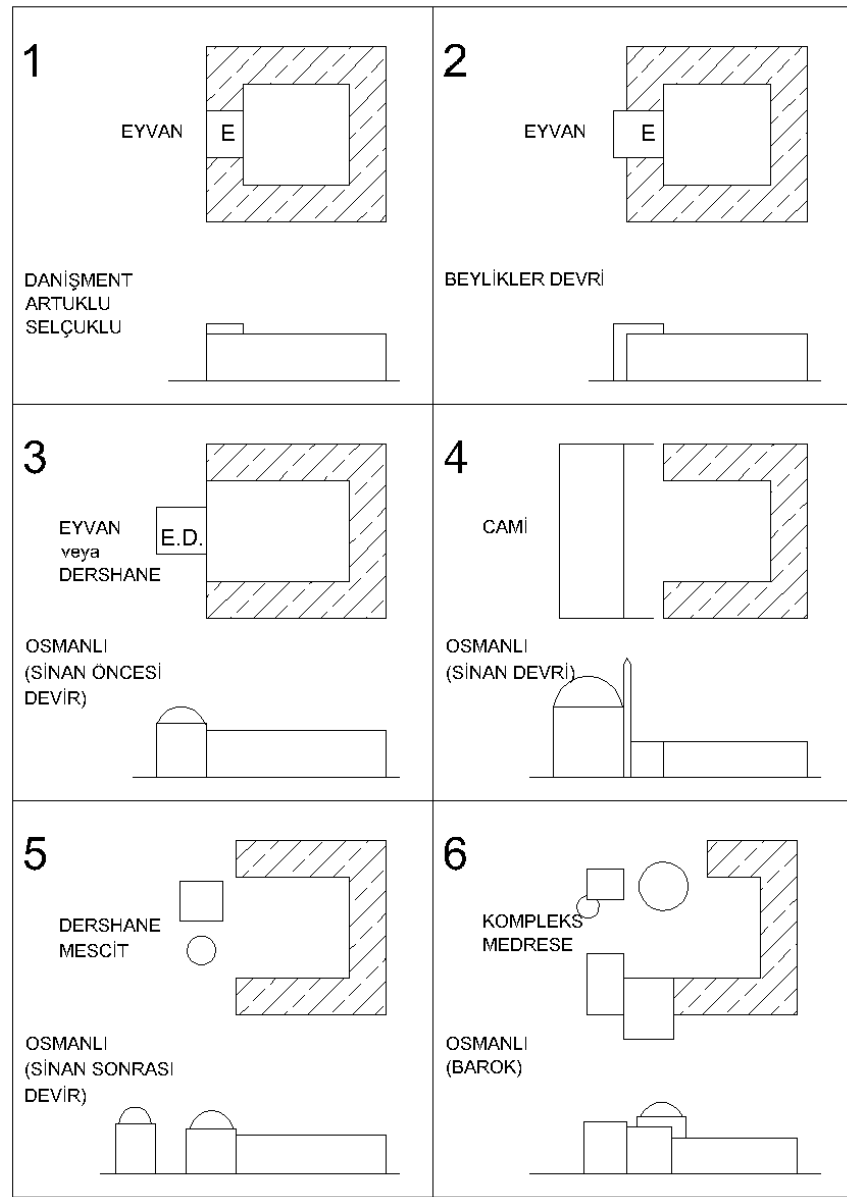
Medrese Planlama Sistemi				
Avlu Tipi	Açık		Kapalı	
Kat Sayısı	1	2	1	2
Eyvan Sayısı	0-1-2-3-4-5	2-3-4	1-2-3-4	1-2-4

Şekil 2.26.: Medrese Planlama Sistemi

(Yüce, 1980)

İlk Osmanlı medreselerinde; özellikle eyvanların büyüklük ve yükseklikleriyle baskın olduğu farklı plan tipleri görülmektedir. Medrese mimarisinin gelişmesiyle ise eyvanların dışarı doğru taşıdığı, üzerinin kubbe veya tonoz ile kapatıldığı görülmektedir (Köşklü, 1999). 16.yy ve sonrasına tarihlenen medreselerde eyvanın avluya bakan kısmının kapatıldığı ve kapalı dershane olarak kullanıldığı, böylece medrese plan şemasında önemli bir mekan haline geldiği (Çağırın, 2010) tarafından belirtilmektedir.

Şekil 2.27.'de görüldüğü gibi, gelişen medrese mimarisine boyut ve işlev açısından bakıldığında, Anadolu Selçuklu'larda yapılan kapalı avlulu medreselerin daha küçük boyutta olduğu ve genellikle birden çok işlevi olan mekanların bulunmadığı bir yapıda olduğu söylenebilir. Osmanlı döneminde ise açık avlulu, külliye bütünlüğü içerisinde türbe, hazire, sebil ve imaretlerin olduğu örnekler ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Fatih Medreseleri ve Süleymaniye Medreseleri gibi birden fazla sayıda ve farklı bilimsel alanlarda eğitim veren medrese kompleksleri inşa edilerek, medreselerin bir eğitim kampüsü niteliği kazandığı söylenebilir.

Şekil 2.27.: Tarihsel Olarak Medrese Mimari Gelişim Şeması

(Çağırın,2010)

2.4 Bölüm Sonucu

Medreselerin kuruluş amacı camilerden ayrıdır. Medreseler dini ilimlerin ve pozitif bilimlerin eğitiminin yapıldığı, öğrencilerin barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir yapıdadır. Bu yapılaşmada; genel sirkülasyonun olduğu avlu, toplu eğitimin verildiği dersane, bireysel çalışmaların yapıldığı öğrenci hücreleri, yazlık dersane eyvan, yarı açık mekan revak, taç kapı, türbe, çeşme gibi birimler özgün medrese mimarisini oluşturmaktadır.

Medrese yapılarının ilk örnekleri, küçük boyutlarda, kare planlı ve kapalı avluludur. Boyutlarının büyümesi ile medrese plan şemaları açık avlulu olarak inşa edilmeye başlamıştır. Osmanlı Döneminde birden fazla bilim dalında eğitim veren medreselerin bulunduğu külliye bütünlüğü içerisinde yer alan örnekleri bu kurumların en gelişmiş halidir. Medreselerin gelişimi, plan ve cephe kurgusunu oluşturan birimlerin değişimi ile oluşmuştur.

Anıtsal yapısı, özgün mimarisi ve tarihi kimliği ile korunması gerekli önemli kültür varlıkları arasında yer alan medrese yapıları günümüzde özgün işlevlerini yitirmiştir. Bazı yapılar işlevsiz durumda olup hızla tahrip olmakta, veya farklı işlevlerle kullanılan yapılar olumsuz müdahaleler sonucunda yapısal özgünlüklerini yitirmektedirler.

3. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE MEDRESE YAPILARININ KORUMA SORUNLARI

3.1 Türkiye’de Kültür Varlıklarını Koruma Sorunları

Geçmiş uygarlıklardan günümüze tarihi, kültürel, estetik vb. mesajlar taşıyan kültür varlıkları, toplumsal bir değer niteliğinde olup kentlerin kimliğini oluşturmaktadırlar. Bu varlıkların doğa ve insanla kurduğu ilişki ise kent kimliğinin yanında toplumsal hafızayı oluşturmaktadır (Hatami, 2013). Toplumsal hafızanın günümüz ve gelecek nesillerle oluşturduğu bağ sayesinde ise, geçmiş ile geleceğin birlikte varolduğu bütüncül yaşam alanları ortaya çıkabilmektedir. Gelecek nesillere aktarılması gereken kültür varlıklarının korunamadığı durumda ise kimliksiz, plansız geçmiş ve gelecek arasında bir bağın kurulamadığı kentler ortaya çıkmaktadır. Kültür varlıklarının taşıdıkları değerlerin korunmasının sağladığı sosyal, kültürel ve ekonomik yararlar söz konusu olduğundan, bunlara ilişkin bir koruma anlayışının oluşmasının gerekliliği sonucunda “koruma kavramı” ortaya çıkmıştır.

Koruma/onarım iş ve işlemlerinin Osmanlı Dönemi’nde 1869 yılında çıkartılan Asar-ı Atika Nizamnamesi ile vakıflar aracılığıyla gerçekleştirildiği, vakıfların yetersiz olduğu durumlarda ise devlet kurumlarının desteğiyle koruma sağlandığı (Tapan, 1998) tarafından belirtilmektedir. İlk nizamname ile koruma olgusu oluşturulduktan sonra ikinci Asar-ı Atika Nizamnamesinde ‘eski eser’ kavramı detaylı olarak açıklanarak eski eserlerin korunması tariflenmiştir (Madran, 2002). Devamında çıkarılan nizamnamelerle eski eser niteliğindeki kültür varlıklarının yurt dışına çıkarılması yasaklanmış, koruma olgusunun gelişmesi sağlanmıştır. 1922 yılında çıkarılan bir genelge ile; ilk envanter çalışması yapılmış, belediyeler kanunu, imar kanunu gibi kanunların içeriğinde yer alan maddelerle koruma önlemleri alınmıştır (Okar, 2012). İlk koruma kanunu olan Eski Eserler Yasası 1973 yılında çıkarılmıştır. Bu yasa ile kültür varlıklarının çevreleri ile birlikte korunması doğrultusunda “sit kavramı” ortaya çıkmıştır.

1983 ve 1987 yıllarında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda “korunması gerekli kültürel ve doğal varlık”, “sit koruma” ve “eski eser” kavramları tanımlanarak, koruma kuramında ortak dil oluşturulması amaçlanmıştır (Pekol, 2010).

Türkiye’de korunması gerekli kültür varlıkları, bilgi eksikliği, ilgisizlik, ödeneksizlik, kültür varlığı çevresindeki yoğun yapılaşmalar vb. nedenlerden dolayı tahrip olmaktadır. Ülkemizde koruma konusundaki problemlerden birisi de koruma mevzuatındaki eksiklikler olup, tarihi doku ile bağdaşmayan yeni yapılaşmalar, özgün işlevini yitiren yapılara verilen yanlış işlevler, tespit ve belgeleme işlemlerindeki zamanlama sorunları ve yetersiz değerlendirme ölçütleri tahribatı hızlandırmaktadır.

3.2 Koruma Teknikleri ve Yeniden İşlevlendirme

Korumanın ilk adımı kültür varlığının tespit edilmesi ve mevcut durumunun belgelenmesi ile başlamaktadır (Çorapçioğlu, Binan, 2017). Belgelenen taşınmaz kültür varlıklarının mevcut durumlarının çizime aktarılması, rölövelerinin alınması, tarihi ve teknik araştırmaların yapılarak korunacak bina hakkında yeterli bilgi toplanması anıta uygulanacak gerekli restorasyon tekniklerinin belirlenmesi için önemlidir. Kültürel varlıkların korunmasında kullanılması gereken farklı koruma teknikleri koruma kuramında yer almaktadır. Bir kültür varlığını yeniden hayata döndürebilmek için yapı veya yapılar topluluğunun ihtiyacına bağlı olarak bu tekniklerden bir veya bir kaçını uygulanabilmektedir.

Sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme, yeniden yapım gibi koruma teknikleri eski yapıların konstrüktif ve teknik detaylarını iyileştirme yönünde yapılan koruma çalışmalarıdır. Ancak koruma kuramında yer alan önemli bir konuda kültür varlıklarının özgün işlevleriyle sürdürülebilmesi olup, bu mümkün olamıyorsa yapının özgün plan şeması ve konstrüktif özellikleri ile uyumlu yeni işlevlerle sürdürülmesi kültür varlığının korunarak yaşatılmasında önemli rol oynamaktadır.

3.3 Günümüzde Medrese Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi

Medrese yapıları tarihi, kültürel, fiziksel özellikleri nedeni ile korunması gereken kültür varlıklarındandır. Günümüzde özgün işlevlerini yitirmiş olmaları nedeniyle medrese yapılarının yeniden işlevlendirilmesi yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemlidir. Toplumsal yaşama etkin olarak katılabilmesinin sağlanması amacıyla yapıların fiziksel özellikleri ve buldukları çevrenin sosyal ve ekonomik gereksinimleri değerlendirilmelidir.

- **Fiziksel gereklilik:** Medrese yapılarını oluşturan mekanların boyutları ve mekanların birbirine göre organizasyonunun analizi dikkate alınmalıdır. Verilecek yeni işlevin yapı bütünlüğünün korunarak kullanıcı konforunu sağlaması önemlidir.

- **Sosyo-Ekonomik Gereklilik:** Değişen ekonomik şartlar ve ihtiyaçlara bağlı olarak medrese yapılarına verilen yeni işlevlerde kültürel varlık olgusu arka planda tutulmakta, yaklaşımlar ticaret odaklı olmaktadır. Yakın çevrenin sosyal ve ekonomik gereksinimleri değerlendirilirken yapıların özgün işlevlerinin eğitim ve kültür olduğu dikkate alınmalıdır.

3.3.1 İşlevlendirmeye Bağlı Bozulmalar

Medrese yapılarının yeniden kullanımı amacıyla yapılara eğitim, kültür, ticaret, sağlık gibi çeşitli işlevler yüklenmekte bu doğrultuda verilen işlev ile birlikte yapının özgün karakteristiklerini bozacak müdahaleler yapılabilmektedir.

- **Yapının Planına Müdahaleler**

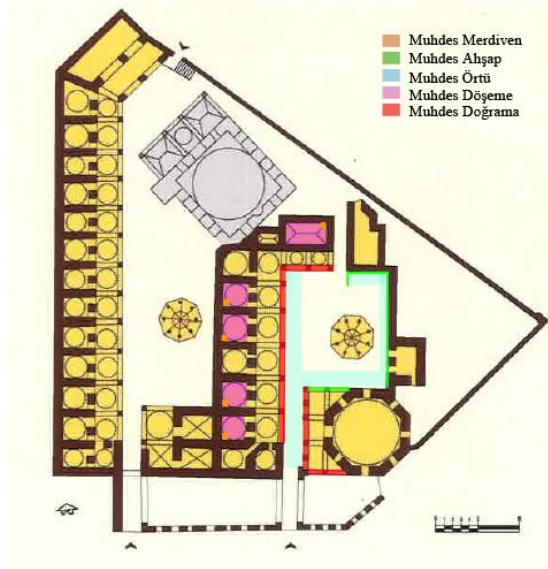
Medreselerin planına müdahale edilmesinde, plan şemasını oluşturan mekan boyutlarının büyütülmesi, küçültülmesi, ek yapılması veya bir kısmının yıkılması söz konusu olabilmektedir.

Örnek olarak; Şekil 3.1.'de ve Şekil 3.2.'de görülen, tek katlı bir plan şemasına sahip olan, İstanbul Fatih ilçesinde Divanyolu'nda bulunan Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin (1708) bazı hücrelerinde ek bir konstrüksiyonla asma kat oluşturulmuştur. Yapılan bu müdahale yapının plan şemasını bozmakta ve taşıyıcı sistemini zorlamaktadır.

Şekil 3.1.: Çorlulu Ali Paşa Medresesi Avlusu

(Şakı, 2018)

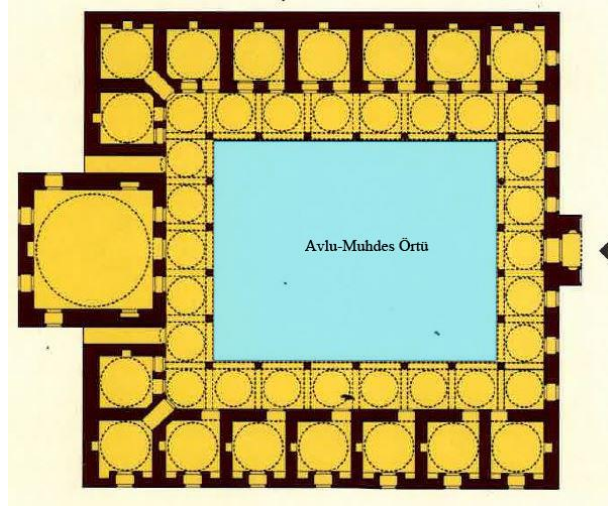

Şekil 3.2.: Çorlulu Ali Paşa Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

• Yapının Taşıyıcı Sistemine Müdahaleler

İstanbul'da yer alan açık avlulu medreselerde avlunun üzerinin kapatılması yapının özgün plan şemasını zedelediği gibi fazladan yük getirerek taşıyıcı sistemi zorlamaktadır. Bunun dışında hücre önlerinde bulunan ve yapıya mimari zenginlik katan revakların ahşap, alüminyum veya plastik malzemeler kullanılarak kapatılması için ek taşıyıcılarla müdahale gerektirmektedir. Yapılan bu müdahaleler medresenin özgün plan şemasını bozduğu gibi, taşıyıcı sisteminin de zarar görmesine neden olmaktadır. Şekil 3.3.'te ve Şekil 3.4.'te görülen Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi (1550) bir külliye içinde yer alan açık avlulu ve Mimar Sinan tarafından yapılan klasik dönem Osmanlı mimari eseridir. Günümüzde sağlık yapısı işlevi ile kullanılan medrese yapısında iç avlunun üstü farklı bir taşıyıcı sistem ile kapatılarak bekleme ve geçiş alanı olarak kullanılmaktadır. Özgün taşıyıcı sistem üzerine yapılan bu ilave sistemin farklı yönlerde çalışmasına bağlı olarak yapının zarar görmesine neden olabilecektir.

Şekil 3.3.: Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Planı

(İBB, 2008)

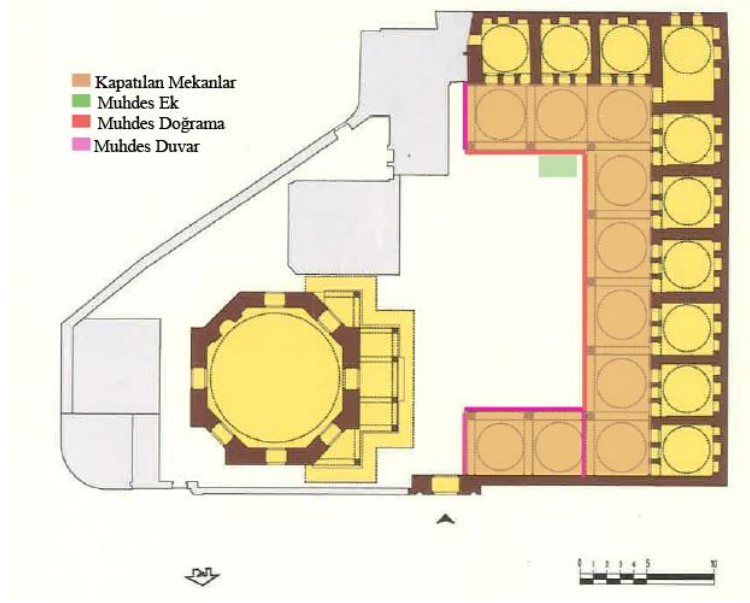

Şekil 3.4.: Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Avlusu

(Url6, 2017)

• Yapıda Mekanik-Elektrik Müdahaleleri

Medrese yapılarının yeniden işlevlendirme sonucu kullanım gereksinimlerinden dolayı mekanik ve elektrik sistemlerinin revizyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak detaylardaki özensiz ve hatalı uygulamalar tesisatın zaman içerisinde yapının zemininde, duvarlarında ve tavanlarında fiziksel hasarlara sebep olmaktadır. Şekil 3.5.'te ve Şekil 3.6'da İstanbul, Fatih ilçesi Divanyolu'nda bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi'ne (1690-1691) tesisat öğeleri eklenmiş olup, revaklar doğramayla veya duvarla kapatılmıştır.

Şekil 3.5.: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Planı

(İBB, 2008)

Şekil 3.6.: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Avlusu

(Üveysuna, 2013)

• Yapının Cephesinde Müdahaleler

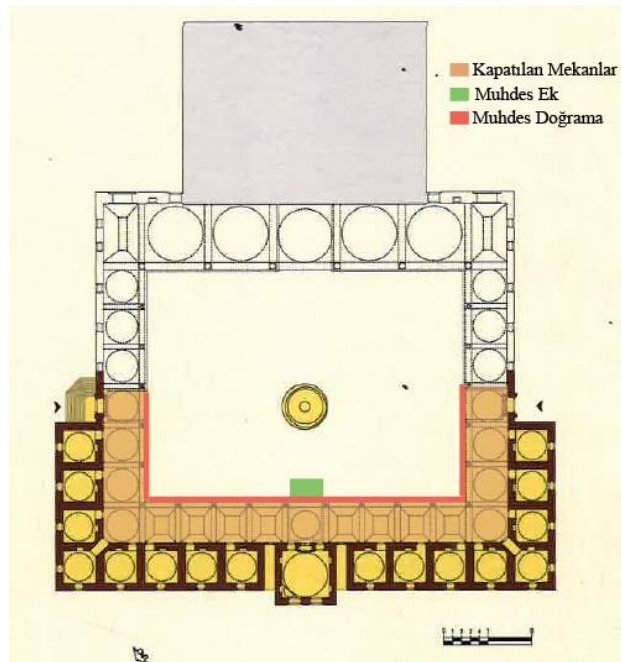
Medrese yapılarında dış cepheye bağlı plan kurgusundan bahsedilemez. Plan şemaları iç avluya dönük yapılarda hücre önlerindeki üzeri tonoz veya kubbe ile örtülen revakların medrese özgün cephe sisteminin oluşmasını sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda revaklara yapılacak müdahaleler medrese yapısının farklı şekilde algılanmasına neden olacaktır.

Şekil 3.7.'de ve Şekil 3.8.'de Topkapı'da bulunan Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi'nin (1555), hücre önündeki revakları kapatılarak kapalı mekan oluşturulmuş ve bu durum medresenin özgün cephe mimarisinin değişmesine neden olmuştur.

Şekil 3.7.: Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi Avlusu

(Şakı, 2018)

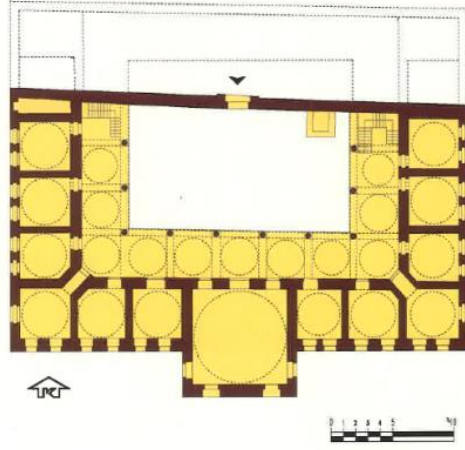

Şekil 3.8.: Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

• Yapının Çevresine Müdahaleler

Yapıların bütünlüğünü sağlayan unsurlar, plan ve cephe öğelerinin yanı sıra bulunduğu çevre ile oluşturduğu fiziksel ve işlevsel ilişkilerdir. Medrese yapılarına verilen farklı işlevler sonucunda, yapılar çevrelerinden koparak dışa kapalı hale gelebilmektedir. Bu durum yapıların kullanım bütünlüğünü zedelemektedir. Şekil 3.9. ve Şekil 3.10.'daki Fatih ilçesi, Divanyolu'nda bulunan Atik Ali Paşa Medresesi (1498), özgün durumunda külliye olarak inşa edilen, ancak önünden araç yolu geçmesinden dolayı bir kısmı yıkılmış olup, medresenin kalan kısmı yüksek bahçe duvarları ile çevresinden ayrılmıştır.

Şekil 3.9.: Atik Ali Paşa Medresesi Planı

(İBB, 2008)

Şekil 3.10.: Atik Ali Paşa Medresesi Cephesi

(Ur1 7, 2018)

3.4 Osmanlı Dönemi İstanbul Medreselerinin Yeniden İşlevlendirilmesi

Bölüm 3.3.'te belirtildiği gibi, günümüzde özgün işlevinden farklı işlevlerle kullanılan medrese yapılarına yeni işlevlerin getirdiği gerekliliklerden dolayı çeşitli müdahaleler yapılmakta, bu nedenle medrese yapılarının özgün plan şemaları, cephe özellikleri, taşıyıcı sistemleri zarar görebilmektedir. Ayrıca medrese yapılarına verilecek yeni işlevler sonucunda yapıların toplumsal yaşama etkin olarak katılabileceğinin sağlanması korumanın sürdürülebilir olması açısından önemlidir.

Çalışmada, medrese yapılarına verilen yeni işlevlerin veya işlevsiz kalmalarının getirdiği problemleri ortaya koyabilmek amacıyla tespit çalışmaları gerçekleştirilmiş ve İstanbul'da yer alan 72 adet medrese yapısı tespit edilmiştir. Tablo 3.1'de görüldüğü gibi; Osmanlı Dönemi İstanbul medreselerinden günümüze ulaşan 72 medrese 'tarih/dönem', 'İlçe/semte', ve güncel 'kullanım durumu' belirtilerek 'yapısal özgünlük' ve 'yapı-çevre ilişkisi' kriterleri açısından değerlendirilmiştir.

Bu çalışma; Medrese yapılarının işlev/yapısal özgünlük durumlarına göre değerlendirilmesi ve çevreleriyle olan ilişkilerinin sorgulanması amacıyla yapılmıştır.

Çalışma sonuçlarını değerlendirebilmek amacıyla, değerlendirme kriterleri belirlenmiştir. Medrese binalarının, yapısal özgünlük durumları, "iyi", "orta", "kötü" kriterleri ile değerlendirilmiştir. Medrese yapılarının 'yapı-çevre ilişkisi'nin değerlendirmesinde ise 'var' ve 'yok' kriter olarak belirlenmiştir. Kriterlerin karşılıkları çalışma öncesinde belirlenmiştir.

3.4.1 Değerlendirme Kriterleri

Yapısal Özgünlük: Medrese yapılarının 'yapısal özgünlük' kriterleri 'iyi', 'orta' ve 'kötü' olarak belirlenmiştir.

İyi: Medrese yapısının fiziksel karakteristik özelliklerinin korunduğu ve yapısal müdahalelerin en az olduğu yapılar 'iyi' olarak tanımlanmıştır.

Orta: Medrese yapısının avlu (üst örtü ile kapatılması), revak (doğrama ile ayrılması) gibi plan öğelerine yapısal müdahalelerin olduğu yapılar ‘orta’ olarak tanımlanmıştır.

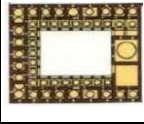

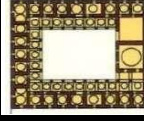

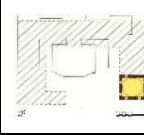

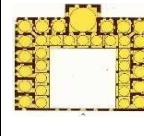

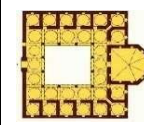

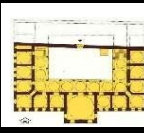

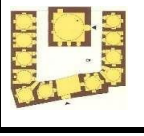

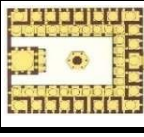

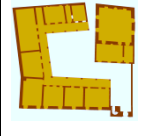
Kötü: Medrese yapısının özgünlüğünü önemli ölçüde kaybettirecek yapısal müdahalelerin olduğu yapılar ‘kötü’ olarak tanımlanmıştır.

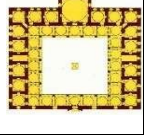

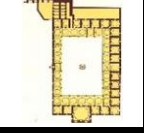

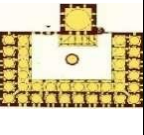

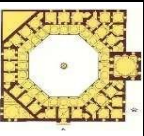

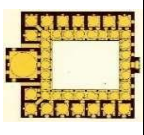

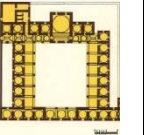

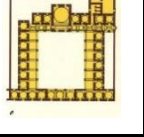

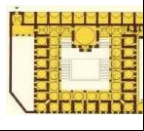
Yapı Çevre İlişkisi: Medrese yapılarının ‘yapı-çevre ilişkisi’nin belirlenmesinde ‘var’ ve ‘yok’ kriter olarak belirlenmiştir.

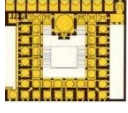

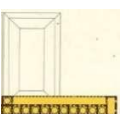

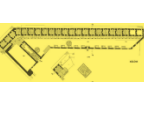

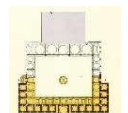

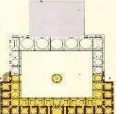

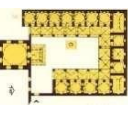

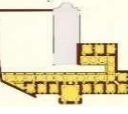

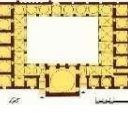
Var: Medresenin yer aldığı külliye içerisindeki veya çevredeki mevcut yapılar ile ilişkisinin devamlılığının sağlandığı, çevresinden soyutlanmadığı yapılar ‘var’ olarak tanımlanmıştır.

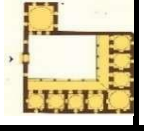

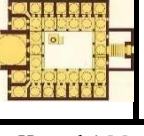

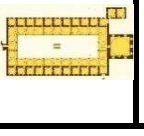

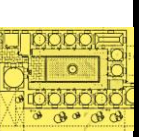

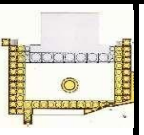

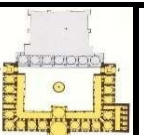

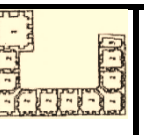

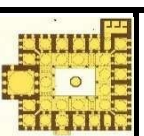

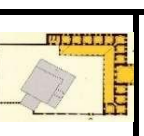
Yok: Medresenin çevresinden bağımsız olarak kullanıldığı yapılan eklerle çevresinden soyutlandığı yapılar ‘yok’ olarak tanımlanmıştır.

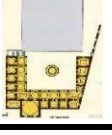

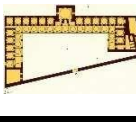

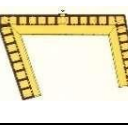

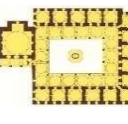

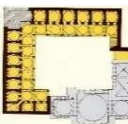

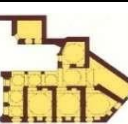

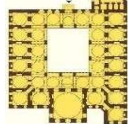
14.....17.Yy. Osmanlı Dönemi İstanbul Medreseleri

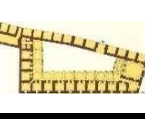

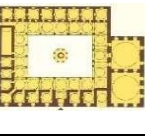

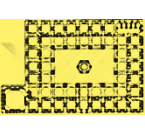

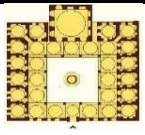

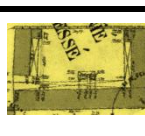

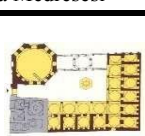

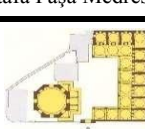
Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+Ticaret	Kültür	Kültür+Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
1.Sultan Mehmed Han Medreseleri-Akdeniz Tarafı Medreseleri																
		1463 1470	Fatih Suriçi	●									●			●
2.Sultan Mehmed Han Medreseleri-Karadeniz Tarafı Medreseleri																
		1463 1470	Fatih Suriçi									●			●	●
3. Mahmud Paşa-yı Veli Medresesi																
		1472	Fatih Mahmudpaşa									●			●	●
4.Davud Paşa Medresesi																
		1485	Fatih Cerrahpaşa									●			●	●
5.Koca Mustafa Paşa(Sümbüliye) Medresesi																
		1489	Fatih Kocamustafa									●			●	●
6.Atik Ali Paşa Medresesi																
		1498	Fatih Divanyolu			●								●		●
7.Efdalzade Medresesi																
		1496- 1503	Fatih Çarşamba		●										●	●
8.Sultan Bayezid Medresesi																
		1507	Fatih Beyazıt									●	●			●
9.Üçbaş Nurettin Medresesi																
		1532- 1533	Fatih Çarşamba									●			●	●

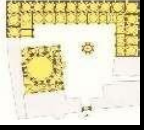

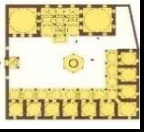

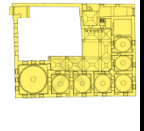

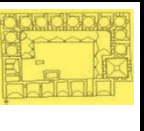

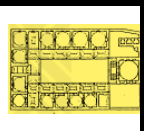

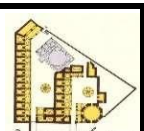

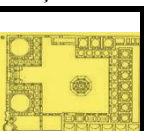

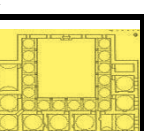
Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+Ticaret	Kültür	Kültür+Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
10.Haseki Hürrem Sultan Medresesi																
		1539-1540	Fatih Haseki	●										●		●
11.Kepenekçi Sinan Medresesi																
		1545	Fatih Süleymaniye											●		●
12.Şehzade Sultan Mehmed Medresesi																
		1547	Fatih Şehzadebaşı	●										●		●
13.Yavuz Sultan Selim Medresesi																
		1548-1549	Fatih Vatan Caddesi											●		●
14.Rüstem Paşa Medresesi																
		1550-1551	Fatih Cağaloğlu											●		●
15.Mihrimah Sultan Medresesi																
		1550	Üsküdar											●		●
16. Süleymaniye Medreseleri-Sani Medresesi																
		1558	Fatih Süleymaniye											●		●
17. Süleymaniye Medreseleri-Evvel Medresesi																
		1558	Fatih Süleymaniye											●		●
18. Süleymaniye Medreseleri-Rabi Medresesi																
		1553	Fatih Süleymaniye											●		●

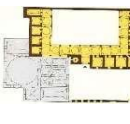

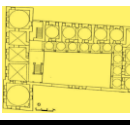

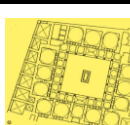

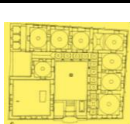

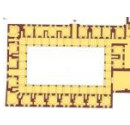
Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+ Ticaret	Kültür	Kültür+ Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
19. Süleymaniye Medreseleri-Salis Medresesi																
		1553	Fatih Süleymaniye			●								●	●	
20. Süleymaniye Medreseleri-Darültıp Medresesi																
		1559	Fatih Süleymaniye			●								●	●	
21. Süleymaniye Medreseleri-Darülhadis Medresesi																
		1559	Fatih Süleymaniye			●								●	●	
22. Süleymaniye Medreseleri-Mülazımlar Medresesi																
		1559	Fatih Süleymaniye	●										●	●	
23. Gazi Kara Ahmed Paşa Medresesi																
		1555	Fatih Topkapı						●					●	●	
24. Sinan Paşa Medresesi																
		1555-1556	Beşiktaş			●								●	●	
25. Cafer Ağa (Soğukkuyu) Medresesi																
		1559-1560	Fatih Sultanahmet				●							●	●	
26. İbrahim Paşa (Esekapı) Medresesi																
		1560	Fatih Cerahpaşa			●								●	●	
27. Cedit(Semiz) Ali Paşa Medresesi																
		1561-1568	Fatih Karagümrük											●	●	

Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu									Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+ Ticaret	Kültür	Kültür+ Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok		
28.Nişancı Mehmed Paşa Medresesi																	
		1563-1566	Fatih Kocamustafa	●										●		●	
29.Gevherhan Sultan Medresesi																	
		1568	Fatih Cerahpaşa			●								●		●	
30.İsmihan Sultan (İbrahim Hanoğlu) Medresesi																	
		1568-1569	Eyüp								●			●		●	
31.Haydar Paşa Medresesi																	
		1569	Fatih Haydar								●			●		●	
32.Mihrimah Sultan Medresesi																	
		1569	Fatih Edimekapı	●										●		●	
33.Sokullu Mehmed Paşa Medresesi																	
		1571	Fatih Kadırga	●										●		●	
34.Cafer Paşa Medresesi																	
		1575	Eyüp				●							●		●	
35.Kılıç Ali Paşa Medresesi																	
		1580	Beşiktaş Tophane			●								●		●	
36.Şemsi Paşa Medresesi																	
		1580	Üsküdar	●										●		●	

Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu							Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+Ticaret	Kültür	Kültür+Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok
37.Zal Mahmud Paşa Medresesi															
		1580	Eyüp				●						●		●
38.Kızlarağası Mehmed Ağa Medresesi															
		1582-1583	Fatih Divanyolu			●								●	●
39.Valide-i Atik Medresesi															
		1583	Üsküdar				●						●		●
40.Küçük Ayasofya Medresesi															
		1584	Fatih Kadırga				●							●	●
41.Siyavuşpaşa Medresesi															
		1590	Fatih Süleymaniye			●							●		●
42.Sinan Paşa Medresesi															
		1592-1593	Fatih Divanyolu	●									●		●
43.Hafız Ahmed Paşa Medresesi															
		1595-1596	Fatih Çarşamba	●									●		●
44.Hadım Hasan Paşa Medresesi															
		1596-1597	Fatih Çağaloğlu				●							●	●
45.Gazanfer Ağa Medresesi															
		1596	Fatih Saraçhane			●							●		●

Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim+Ticaret	Kültür	Kültür+Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
46.Valide Sultan Medresesi																
		1598	Fatih Bahçekapı			●										
47.Kuyucu Murad Paşa Medresesi																
		1610	Fatih Vezneciler	●										●	●	
48.Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi																
		1618	Fatih Vefa					●					●		●	
49.Sultan Ahmed Medresesi																
		1619	Fatih Sultanahmed			●								●	●	
50.Bayrampaşa Medresesi																
		1635	Fatih Cerrahpaşa			●								●	●	
51.Çinili Medrese																
		1640	Üsküdar	●										●	●	
52.Muid Ahmed Efendi Medresesi																
		1647	Fatih Balat										●	●	●	
53.Köprülü Mehmed Paşa Medresesi																
		1660-1661	Fatih Divanyolu			●								●	●	
54.Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi																
		1690-1691	Fatih Divanyolu			●								●	●	

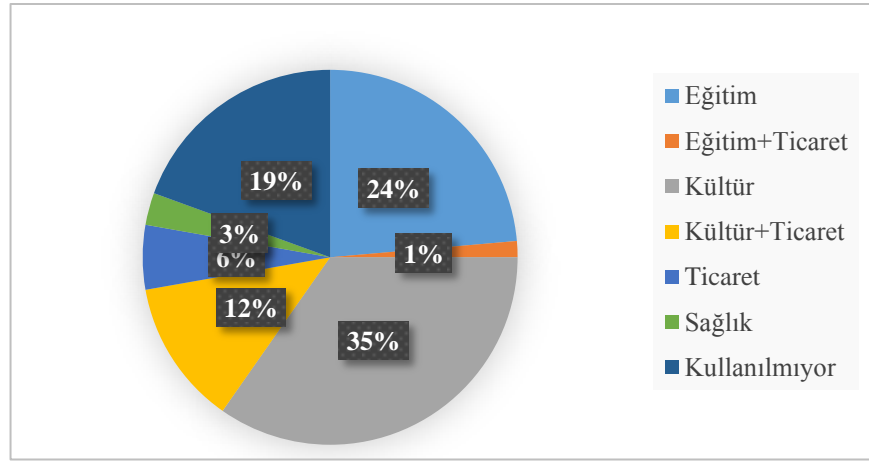
Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğiti+ Ticaret	Kültür	Kültür+ Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
55.Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi																
		1700	Fatih Saraçhane			●							●		●	
56.Feyzullah Efendi Medresesi																
		1700	Fatih Kızıtaşı	●										●	●	
57.Valide Kethudası Mehmed Efendi (Bereketzade) Medresesi																
		1705	Beyoğlu Galata				●							●	●	
58.Cedid Mehmed Efendi Medresesi																
		1705	Fatih Sultanahmed				●						●		●	
59.Ankaravi Mehmed Efendi (Hoşkadem) Medresesi																
		1707	Fatih Şehzadebaşı			●							●		●	
60.Çorlulu Ali Paşa Medresesi																
		1708	Fatih Divanyolu					●						●	●	
61. Damad-ı Cedid İbrahim Paşa Medresesi																
		1720-1721	Fatih Şehzadebaşı									●		●	●	
62.Ahmediye Medresesi																
		1721-1722	Üsküdar	●										●	●	
63.Esad Efendi Medresesi																
		1724	Fatih Caesamba			●								●	●	

Yapı	Plan	Tarih Dönem	İlçe Semt	Kullanım Durumu								Yapısal Özgünlük			Yapı-Çevre İlişkisi	
				Eğitim	Eğitim +Ticaret	Kültür	Kültür+Ticaret	Ticaret	Sağlık	Kullanılmıyor	İyi	Orta	Kötü	Var	Yok	
64.İbrahim Paşa (Acı Musluk) Medresesi																
		1726	Fatih Cabaalöğün													
65.Hacı Beşir Ağa Darülhadis Medresesi																
		1734-1735	Eyüp													
66.Elhac Beşir Ağa Medresesi																
		1745	Fatih Gülhane													
67.Cedid Es Seyyid Hasan Paşa Medresesi																
		1745	Fatih Vezneçler													
68.Cedid Abdurrahim Efendi Medresesi																
		1747	Fatih Çarşamba													
69.Sultan Osman Han (Nuruosmaniye) Medresesi																
		1748	Fatih Nuruosmaniye													
70.Kaba (Kadı) Halil Efendi Medresesi																
		1754-1767	Fatih Nişanca													
71.Benlizade Medresesi																
		1777	Fatih Çarşamba													
72.Sultan Abdülhamid Han (Hamidiye) Medresesi																
		1778-1781	Fatih Bahçekapı													

Tablo 3.1.: 14.....17.Yy.Osmanlı Dönemi İstanbul Medreseleri

3.4.2. Kullanım Durumları

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi; tespit edilen medrese yapıları 'eğitim', 'eğitim+ticaret', 'kültür', 'kültür+ticaret', 'ticaret', 'sağlık' işlevleri ile kullanılmakta veya işlevsiz durumda bulunmaktadır. Tablo 3.1' den elde edilen verilere göre oluşturulan Yapı-İşlev analiz grafiğinde (Şekil 3.11.) medrese yapıları %35'i 'kültür', %24'ü 'eğitim', %12'si 'kültür+ticaret' %6'sı 'ticaret', %1'i 'eğitim+ticaret' ve %3'ü ise 'sağlık' işleviyle kullanılmakta, %19'u ise işlevsiz durumda bulunmaktadır.

Şekil 3.11.: Yapı-İşlev Analiz Grafiği

(Şakı, 2019)

●**Kültür**; Tespit edilen medrese yapılarının %35 ile en yüksek oranda 'kültür' işlevi ile kullanıldığı görülmektedir. Burada yapıların mekânsal boyutlarının bu işleve uygunluğu ve yer aldıkları çevrelerin genellikle kültür/turizm işlevine uygun alanlar olması etkilidir.

●**Eğitim**; %24 ile medreselerin 'eğitim' işlevi ile kullanılıyor olmasında, bu yapıların eğitim yapısı olarak kurgulanmış olmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

●**Kültür+Ticaret**; %12 ile kültür ve ticaret işlevi ile kullanılan medreselerde, bazı bölümlerin bağımsız ticaret işlevi ile kullanıldığı görülmüştür.

●**Ticaret;** %6 ile ticaret işlevi ile kullanılan medreselerde ticari kaygının baskın olduğu yapının mimari karakterinin gözardı edildiği kullanımlar mevcuttur.

●**Sağlık;** %3 ile sağlık işlevi ile kullanılan yapılar az sayıda olup yapıya müdahalenin en üst seviyede olduğu örnekleri oluşturmaktadır.

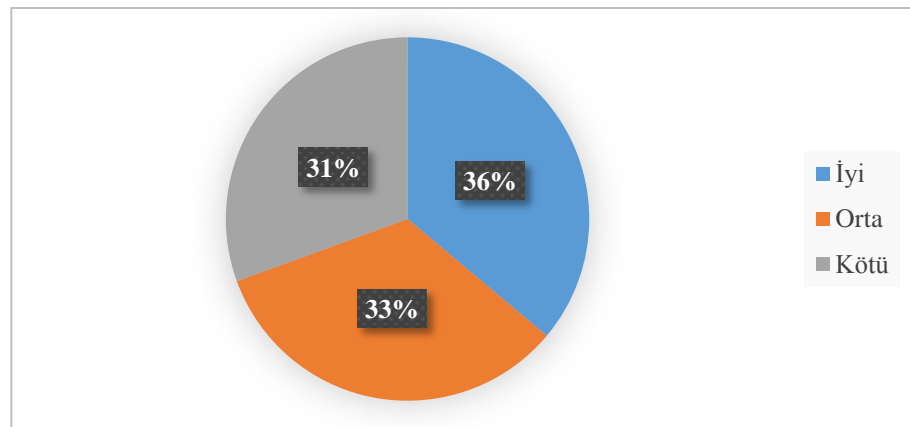
●**Eğitim+Ticaret;** %1 ile eğitim+ticaret işlevi ile kullanılan medreseler az sayıdadır.

●**Kullanılmıyor;** %19 oranı ile medreselerin işlevsiz durumda olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, tespit edilen medreselerin %19'unun kullanılmadığı, %81'inin ise yeniden işlevlendirildiği görülmektedir.

3.4.1.1 Yapısal Özgünlük

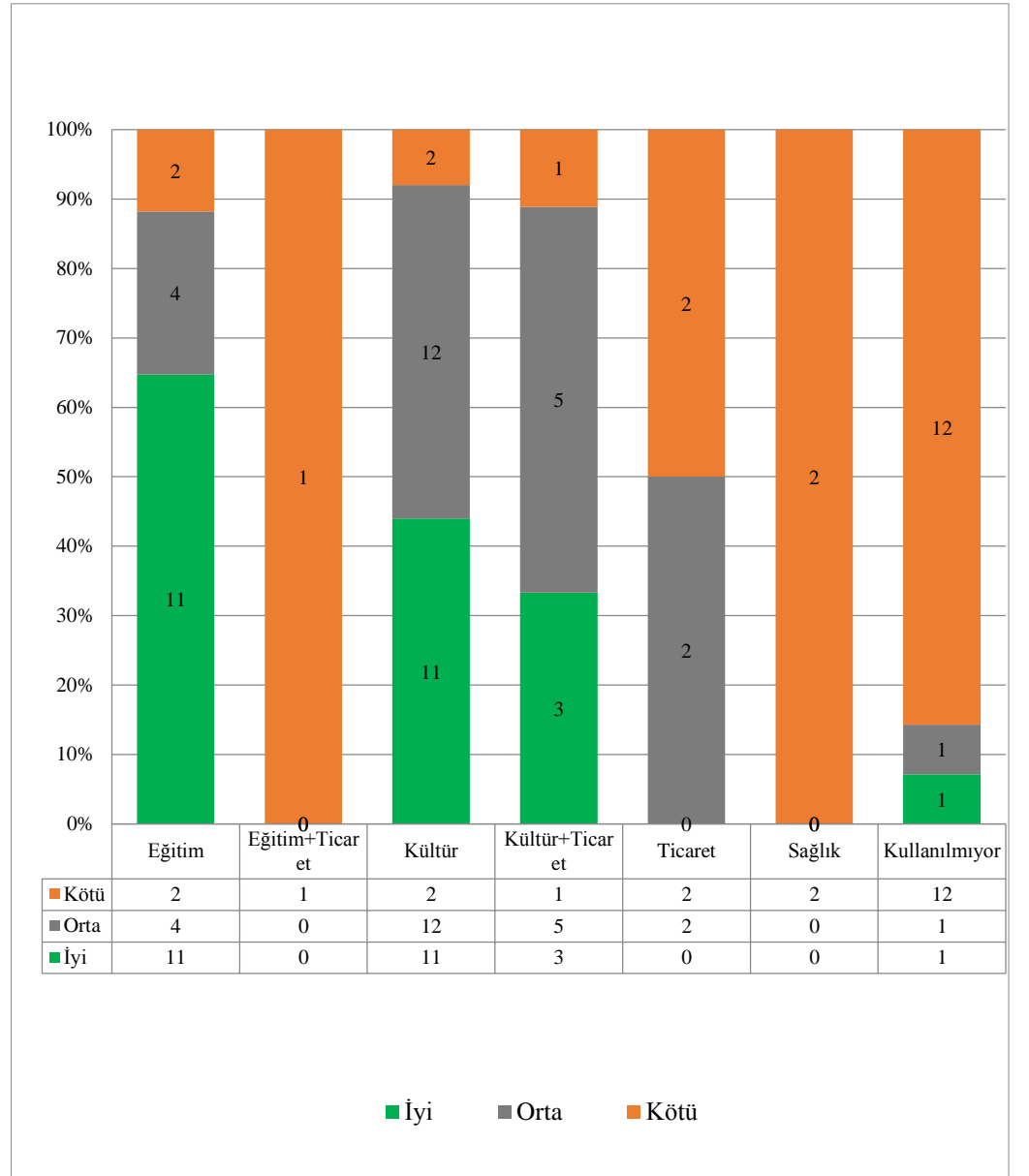
Medrese yapılarının farklı işlevler ile kullanımı veya kullanılmıyor olması ve buna bağlı müdahalelerle, yapı özgünlüğü değişmektedir. Tablo 3.1.'de yapı özgünlük durumu açısından 'iyi', 'orta' ve 'kötü' olarak değerlendirilen medreselerin Şekil 3.12.'ye göre %36'sı 'iyi', %33'ü 'orta' ve %31'i de 'kötü' bir durumdadır.

Şekil 3.12.: Yapı Özgünlük Durumu Grafiği

(Şakı, 2019)

Medreselerin %31'nin 'yapı özgünlük durumu' açısından 'kötü' durumda olması, bu yapı türünün korunma sorunları ile karşı karşıya olduğunu gösterme açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. 'Kötü' olarak değerlendirilen medreselerin belirlenmesinde, güncel işlevlerin içerikleri ve işlevsiz durumda olmaları etkilidir. Yapıların özgünlük durumu değerlendirmeleri sonucunda %36'sının 'iyi' %33' nün 'orta' durumda olduğu ise yapılan müdahalelerin farklı boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.13.: İşleve Bağlı Yapı Özgünlük Durumu Grafiği

(Şakı, 2019)

Çalışma öncesinde belirlenen yapısal özgünlük değerlendirme ölçütlerinde; en az müdahalenin olduğu yapılar “**iyi**” ve yapısal bütünlüğü bozmayacak kısmen müdahalelerin yer aldığı yapılar “**orta**” olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Şekil 3.13.’te verilen, işleve bağlı yapısal özgünlük durumu analizinde,

‘Eğitim’, ‘kültür’ ve ‘kültür+ticaret’ işlevlerinin yürütüldüğü medrese binalarında yapısal özgünlük değerlerinin kısmen sağlanabildiği görülmektedir. ‘Sağlık’ ve ‘eğitim+ticaret’ işlevini sürdüren medreselerde yapı bütünlüğünün sağlanmadığı müdahalelerin bulunduğu görülmektedir. ‘İşlevsiz’ durumda olan medreselerin yapısal özgünlük durumları ise ‘kötü’ durumdadır.

İyi ve orta nitelikteki yapılar; Yapısal özgünlük durumları ‘İyi’ ve ‘Orta’ olarak değerlendirilen yapılarda ‘kültür’ işlevi ile kullanılan yapıların %90’dan fazla bir oranla yapı özgünlük durumunu koruduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında işlev yapı uyumunun ön planda olması, yapıya işlev seçiminde mekânsal boyutların değerlendirilerek plan sisteminin kurgulanması ve yeniden işlevlendirme sürecinde en az müdahalenin benimsenmiş olması etkilidir.

‘Kültür’ işlevi; Şekil 3.13.’e göre ‘kültür’ işlevi ile kullanılan ‘iyi’ ve ‘orta’ nitelikte değerlendirilen yapıların, ‘yapı özgünlük durumu’ açısından çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yapının özgün hali ile devamlılığının sağlandığı yapılar olmakla birlikte medrese mimarisinin özgün elemanlarından olan revakların kapatıldığı, avlunun üzerinin örtüldüğü örnekler de bulunmaktadır. ‘Kültür’ işlevi ile değerlendirilen medreselerde gerek nitelik gerekse nicelik olarak daha çok ve farklı kullanıcının kullanımına sunulmaktadır. Şekil 3.14. ve Şekil 3.15.’teki Rüstem Paşa Medresesi Mimar Sinan tarafından 1550 yılında yapılmıştır. Medrese, Fatih ilçesi, Cağaloğlu’nda olup ‘kültür’ işlevi ile kullanılmaktadır. Medresenin gerek dıştan görünümünde taç kapısı gerekse açık avlulu yapısı, revakların bütünlüğü, kapı ve pencere açıklıklarının özgün durumunu yapılan müdahalelerden sonra da koruduğu görülmektedir. Medrese hücrelerinin bazılarını birbirinden ayıran duvarlar yıkılarak, birimler arası geçiş verilmiştir.

Şekil 3.14.: Rüstem Paşa Medresesi Avlusu

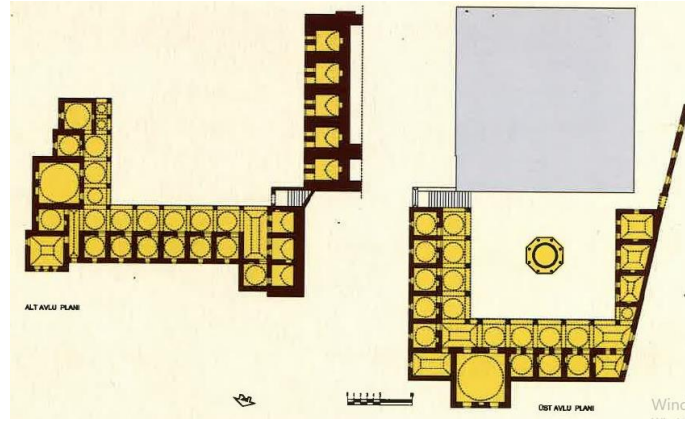
(Şakı, 2018)

Şekil 3.15.: Rüstem Paşa Medresesi Taç Kapısı

(Şakı, 2018)

- **‘Kültür+Ticaret’ işlevi:** ‘Kültür+Ticaret’ kullanımında kültür işlevi ile birlikte ticaret işlevinin de kullanılması yapının aynı anda farklı nitelikteki işlevlerle karşı karşıya gelmesini gerektirmektedir. Birden fazla işlevin bir yapıya yüklenmesi sırasında mekan organizasyonunun kurgulanmasında, kullancılardan, kullanıcı gereksinimlerinin ve mekanın göz önünde olması gerekmektedir. Şekil 3.16.’da plan sistemi, Şekil 3.17. ve Şekil 3.18.’deki Zal Mahmut Paşa Medresesi 1580 yılında Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Medrese, Eyüp ilçesinde Defterdar Caddesi üzerinde olup, cami, türbe ve çeşmenin olduğu külliye bütünlüğü içerisinde yer almaktadır. Güncel durumda, medrese’nin alt avlusu kitapçı dükkanları ve kafe olarak kullanılmakta iken, üst avlusu kültür amaçlı olarak kullanılmaktadır. Medrese planında birbirinden ayrılan alt ve üst avlulu haline uygun olarak iki işlev de birbirinden ayrılmıştır. Buna göre alt avlunun hem dışarıdan kullanımı hem de üst avlu için bir dinlenme ve dolaşma alanı olması, işlevsel bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Şekil 3.16.: Zal Mahmut Paşa Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

Şekil 3.17.: Zal Mahmut Paşa Medresesi Alt Avlu

(Şakı, 2018)

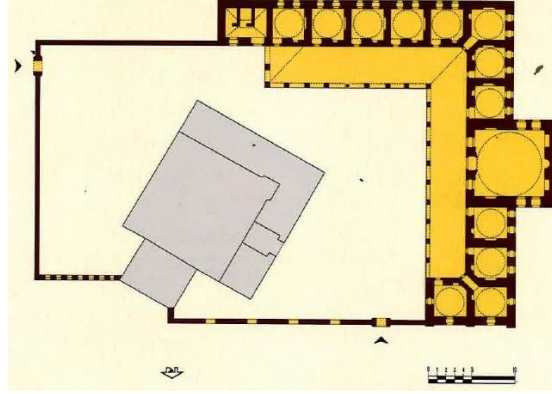

Şekil 3.18.: Zal Mahmut Paşa Medresesi Üst Avlu

(Şakı, 2018)

- **‘Eğitim’ işlevi;** ‘Eğitim’ işlevi medreselerin özgün işlevi olduğundan, medreselere yapılan müdahaleler sınırlı niteliktedir. Şekil 3.19. ve Şekil 3.20.’de Şemsi Paşa Medresesi Mimar Sinan tarafından 1580 yılında yapılmıştır. Medrese, Üsküdar ilçesinde, Harem sahil yolu üzerinde ve deniz kenarında olup, güncel

durumunda kütüphane işlevi ile kullanılmaktadır. Yapının özgün birimlerinin verilen yeni işlev için yetersiz sayıda ve boyutta olması nedeniyle hücre ve dersane önünde bulunan revaklar doğrama ile kapatılarak çalışma, yönetim ve sirkülasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Yapılmış olan müdahaleler yapının özgün durumunun büyük oranda olmasa da değişmesine neden olmaktadır.

Şekil 3.19.: Şemsi Paşa Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

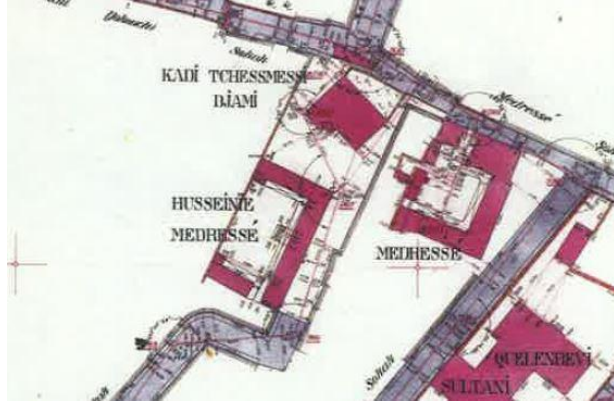

Şekil 3.20.: Şemsi Paşa Medresesi

(Şakı, 2018)

Kötü nitelikteki yapılar:

- **İşlevsiz;** Kullanılmayan medreselerin büyük bir çoğunluğu ‘kötü’ nitelikte olarak değerlendirilmiştir. Medrese yapılarının özgün işlevini kaybetmiş olması ve atıl olarak bırakılması sonucunda, yapılarda çevre koşulları nedeniyle bozulmalar artmakta ve yok olmalarına neden olmaktadır. İncelenen medrese örneklerinden ‘kullanılmıyor’ nitelikte olan Muid Ahmed Efendi (Hüseyniye) Medresesi (1647), Fatih ilçesi, Kadı Çeşmesi sokağında, bir külliyeyle bağlı olmayan bağımsız bir medresedir. Şekil 3.21. ve Şekil 3.22’deki medresenin güncel durumunda sadece kubbeli bir medrese hücresi ayakta olup, yapı bütünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir.

Şekil 3.21.: Muid Ahmed Efendi (Hüseyniye) Medresesi

(İ.B.B., 2008)

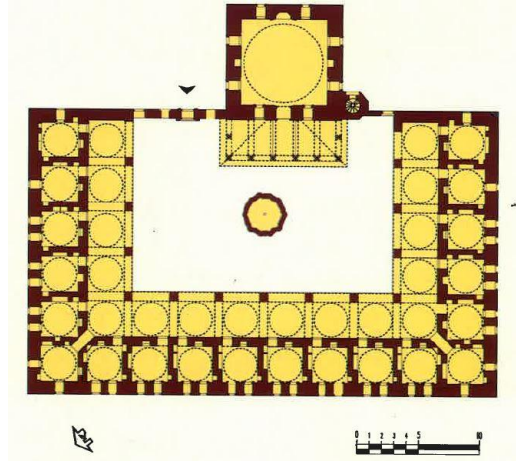

Şekil 3.22.: Muid Ahmed Efendi(Hüseyniye) Medresesi

(Şakı, 2018)

- **‘Sağlık’ işlevi:** Şekil 3.13.’e göre incelenen medrese örneklerinden olan Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi ve Yavuz Sultan Selim Medresesi ‘sağlık’ işlevi ile kullanılmakta olup ‘kötü’ nitelikte yapılar olarak değerlendirilmiştir. Sağlık yapılarının gerektirdiği mekân boyutları ve teknik gereksinimler nedeniyle plan, yapı elemanları ve taşıyıcı sisteme yapılan çeşitli müdahaleler yapı bütünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır.

Şekil 3.23. ve Şekil 3.24.’te Yavuz Sultan Selim Medresesi, 1548-1549 yıllarında Mimar Sinan tarafında yapılmıştır. Medrese, Fatih ilçesi, Vatan Caddesi’nde olup, güncel durumunda sağlık işlevi ile kullanılmaktadır. Medresenin revakları siyah filmli cam ile kapatılarak sirkülasyon ve danışma alanı olarak kullanılmaktadır. Revakların kapatılması hem cephe özgünlüğünü bozmuş, hem de avluya kapalı bir alan niteliği getirerek yapının özgün durumunu bozmuştur. Hücre odaları ise muayene odaları olarak kullanılmakta olup, yapı zemininde müdahaleler yapılmıştır.

Şekil 3.23.: Yavuz Sultan Selim Medresesi Planı

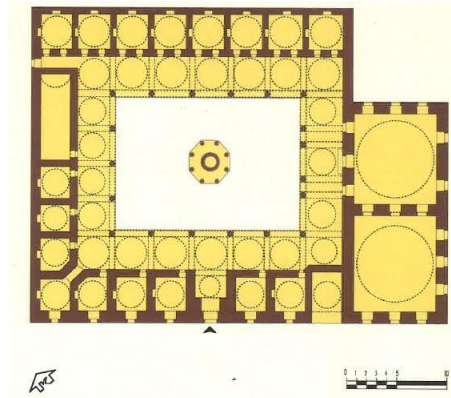
(İ.B.B., 2008)

Şekil 3.24.: Yavuz Sultan Selim Medresesi

(Şakı, 2018)

- **‘Ticaret’işlevi:** Şekil 3.13.’e göre incelenen medrese örneklerinden dört tanesi ‘ticaret’ işlevi ile kullanılmaktadır. Ticaret işlevi ile kullanılan medreselerde, öncelikle ticari kaygının gözetildiği ve yapının kültür varlığı niteliğinin göz ardı edildiği gözlemlenmektedir. Şekil 3.25. ve Şekil 3.26.’da Emekçizade Ahmed Paşa Medresesi (1618), Fatih ilçesi, Şehzadebaşı’nda türbe, sebil ve hazireden oluşan bir külliye içerisinde. Medrese güncel durumunda yurt işlevi ile kullanılmaktadır. Yapılan müdahalelerin yapı sistemi ve malzemelerinin özgünlüğünü bozduğu görülmektedir.

Şekil 3.25.: Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi Planı

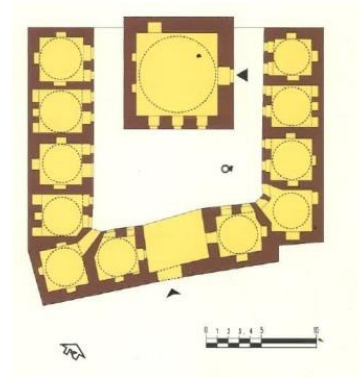
(İ.B.B., 2008)

Şekil 3.26.: Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi

(Ur18,2013)

- **‘Eğitim+Ticaret’işlevi;** İncelenen medrese örneklerinden Eftalzade Medresesi (1496-1503), Fatih ilçesi, Fatih Cami yakınında olup ‘eğitim+ticaret’ işlevi ile kullanılmaktadır. Şekil 3.27. ’de planı verilen medrese yapısı Şekil 3.28.’de görüldüğü gibi yapı duvarları sıvalı olup mimari özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir.

Şekil 3.27.: Efdalzade Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

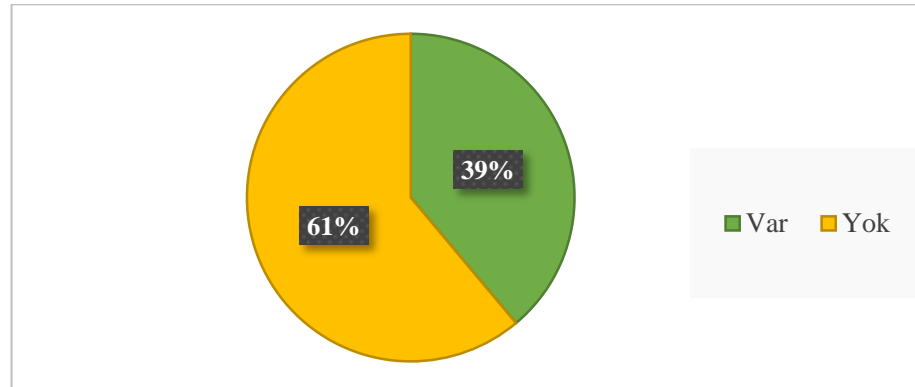

Şekil 3.28.: Efdalzade Medresesi Planı

(İ.B.B., 2008)

3.4.1.2 Yapı-Çevre İlişkisi

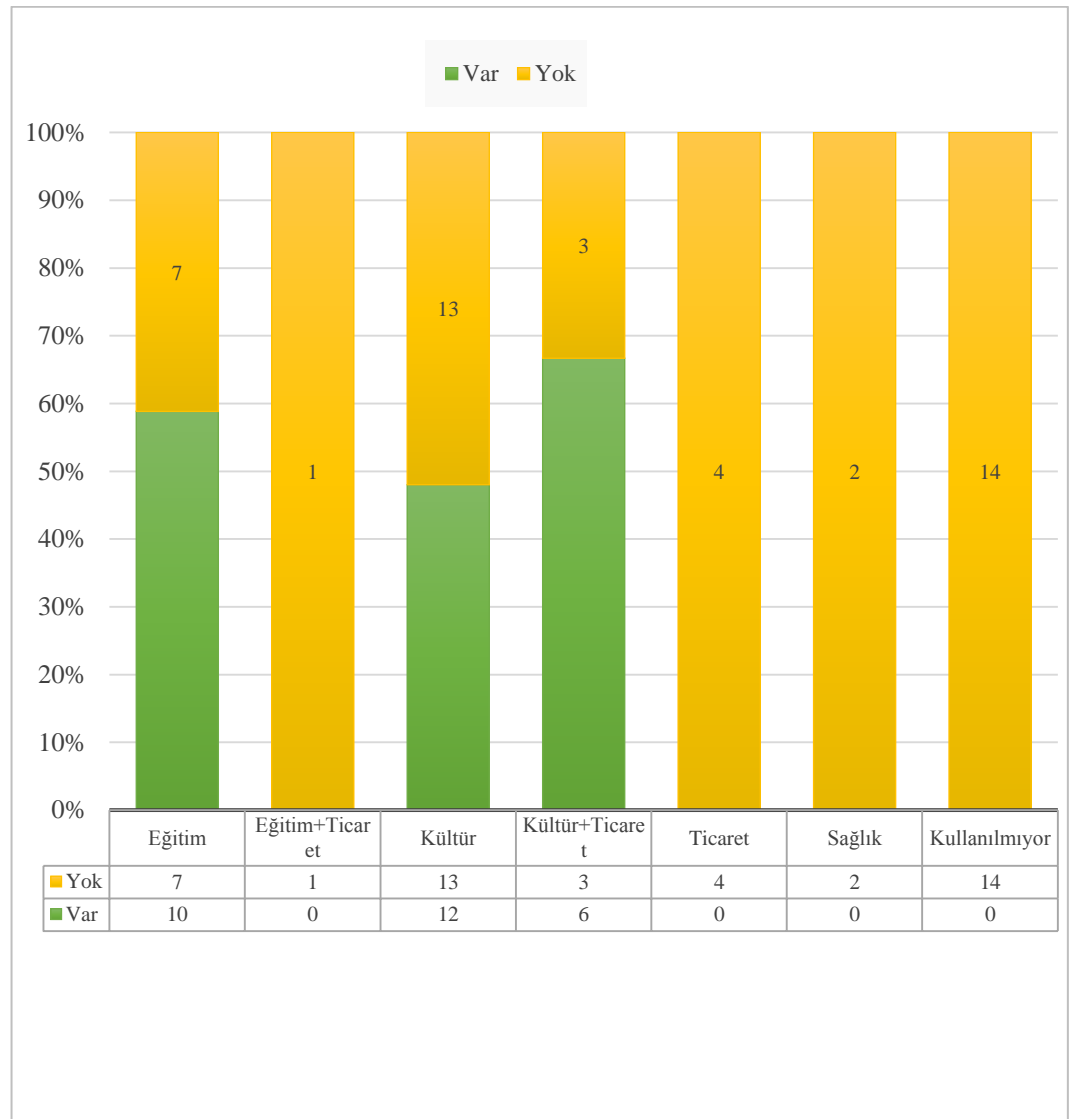
Medrese yapıları gerek külliye içerisinde gerekse tek başına buldukları çevreyle bir bütünlük içerisinde. Medreseler ilk yapılış tarihinden günümüze kadar çevresi ile kurduğu ilişkinin devamlılığının sağlanması esas alınmalıdır. Tablo 3.1’de listelenen 72 adet medreseye ait ‘yapı-çevre ilişkisi “var”, “yok” kriterleri ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarının grafik anlatımla gösterildiği Şekil 3.29.’da; yapıların % 61’inin çevresiyle ilişkisinin olmadığı, %39’luk kısmının da ise ‘var’ olduğu görülmektedir.

Şekil 3.29.: Yapı(Medrese) Çevre İlişkisi

(Şakı, 2019)

Şekil 3.30.'da medrese yapılarının işlevine bağlı olarak 'yapı-çevre ilişkisi'ni kurulup kurulmadığı değerlendirilmiştir. Medrese yapılarının işleve göre 'yapı-çevre ilişkisi' 'var' ve 'yok' olan medrese adedi sayısal ve yüzdeler olarak belirtilmiştir. Yüzdeler olarak sırasıyla 'kültür+ticaret', 'kültür' ve 'eğitim' işlevi ile kullanılmakta olan yapıların çevresiyle bütünleşebildiği görülmektedir. 'İşlevsiz', 'sağlık', 'ticaret' ve 'eğitim+ticaret' işleviyle kullanılan yapıların ise içe kapalı ve çevre ile ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 3.30.: İşleve Bağlı Yapı-Çevre İlişkisi

(Şakı, 2019)

3.5 Bölüm Sonucu

Bir yapının özgün işlevinden farklı bir işlev ile kullanılıyor olması, yeni işlevin getirdiği özellikler, değişen çevre şartları, teknik gereksinimler ve kullanıcı etkisi nedeniyle yapının özgünlüğünü bozabilmektedir. Bunun dışında işlevsiz kalan ve gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle korunamayan yapılarda zamanla harap duruma gelerek yok olmaktadır. Bu durum kültür varlıklarının korunması konusunda yeniden işlevlendirme tekniğinin önemini artırmaktadır. Çalışma konusu olan medrese yapıları günümüzde özgün işlevini sürdüremeyen ve korunması gerekli kültür varlıklarıdır. Ancak bu yapılara verilecek yeni işlevin belirlenmesinde, medreselerin yapısal özgünlüklerini koruyabilmeleri dikkate alınmalıdır. Yapılan alan çalışmasında İstanbul'da bulunan 72 adet medrese yapısı tespit edilmiş ve bu yapıların içerdikleri kullanım durumlarına göre yapısal özgünlük durumları değerlendirilmiştir. Ayrıca işlev durumlarının çevreleriyle olan ilişkileri sorgulanmıştır. Tespit değerlendirme ve analiz sonuçlarına göre, günümüzde “kültür” ve “eğitim” işlevi ile varlıklarını sürdüren medrese yapılarının yapısal özgünlüklerini daha fazla koruyabildikleri ortaya konmuştur. Ticari kaygılarla kültür varlığının karakteristiklerini dikkate almayan işlevlerin ise özgün işlevleri “eğitim yapısı” olan medreselerin yapı karakteristiklerine zarar verdiği örnekler ile açıklanmıştır. Bu bağlamda medrese yapılarının mekânsal olarak taşıyabileceği boyutta bir bina programı ile kültür işlevinde kullanılması ve yapıya en az müdahalenin yapılması bu yapıların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için olumlu katkı sağlayacaktır.

4. BÖLÜM

KEPENEKÇİ SİNAN MEDRESESİ

4.1 Kepenekçi Sinan Medresesinin Tarihçesi

Kepenekçi Hoca Sinan Medresesi (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri-1946) veya Emin Sinan Efendi Medresesi (Tubfetü'l Mimarın-Mimar Sinan) veya Sinan Emir Medresesi (Tezkiretü'l Ebniye-Mimar Sinan) olarak bilinen, medresenin yapılış tarihi bilinmemekle beraber, 1546'da çıkarılan 'İstanbul Vakıfları Tahrir Defterinde, 1545 yılında Kanuni Sultan Süleyman dönemi ulemasından olan 'Kepenekçi Hoca Sinan' tarafından yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Mimar Sinan eseri olan medrese yapısı, 94 pafta, 493 ada, 4 parselde yer almaktadır. Şekil 4.1.'de gösterildiği gibi, İstanbul, Fatih İlçesi, Eminönü Semti, Demirtaş Mahallesi, Kantarcılar'da Kepenekçi Medresesi ve Kepenekçi Sabunhanesi sokaklarının çevrelediği alanda bulunmaktadır (Ahunbay, 1988). Baltacı'ya göre inşa edildiği dönemde yirmili iken 1551'den önce otuzlu, 1555-56 yıllarında kırklı ve 1959-60'tan önce de ellili medreseler arasında bulunduğu belirtilmektedir (Baltacı, 1976).

Şekil 4.1.: Kepenekçi Sinan Medresesi Konumu

(Url 9, Fatih Belediyesi)

Kuzey güney eksenini üzerinde, Süleymaniye Cami'sinin kuzeyinde bulunan yapı ile ilgili en eski belge; 19.yy Pervititch Haritalarından elde edilmiştir. Yapının parselini ve içinde bulunan hazireyi genel olarak gösteren yamuk dörtgen planlı bir arsa üzerinde yer aldığı, 11 odalı, L plan tipine ve bodruma sahip olduğu 1914 yılında tespit edilmiştir (Ahunbay, 1988). (Şekil 4.2).

Şekil 4.2.: Kepenekçi Sinan Medresesi Sigorta Haritası
(Pervititch Haritaları-1941, Url 10)

1834'te bir yangın geçiren Kepenekçi Sinan Medresesi'nde 1792 yılında 19, 1869'da 28 talebenin kalmakta olduğu, ancak 1914 tarihli teftiş heyeti raporuna göre 10 talebenin kalabileceği belirtilmiştir (Kütükoğlu, 2009). Restorasyonu yapılmayan medresenin, marangozhane olarak kullanılmış olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Açık avlulu plan tipine sahip medresenin kuzeyinde bulunan dershanesi kare planlı özelliktedir. Dershanesinin batısında Sinan Efendi'nin eşine ve oğluna ait olan hazire bulunmaktadır (Ahunbay, 1994).

Şekil 4.3.: Kepekçi Sinan Medresesi Sokaktan Görünüm

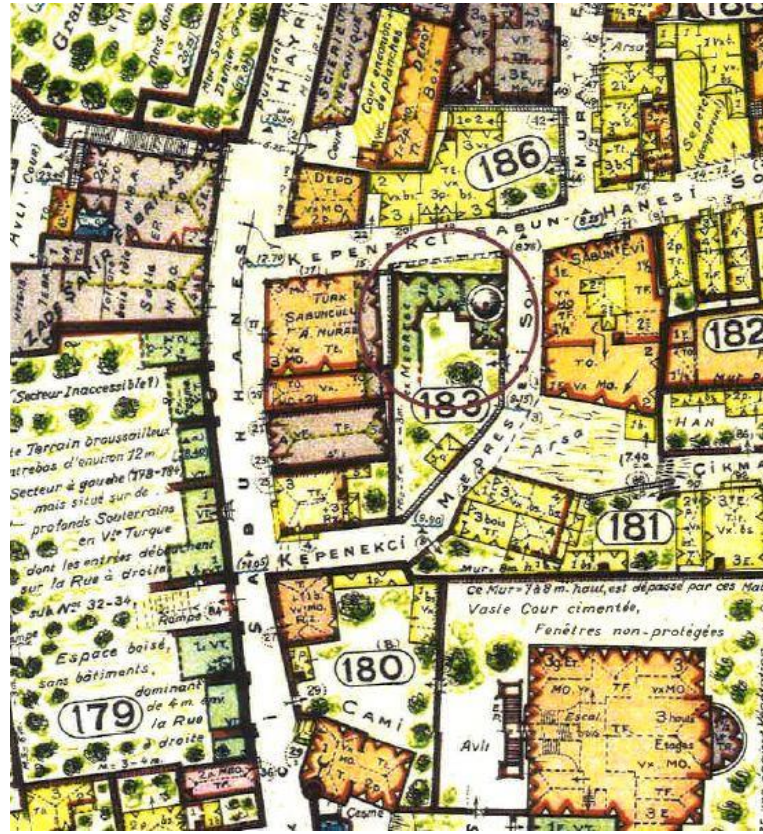
(İ.B.B., 2008)

Medrese yapısının 1906 yılında çevresi için tehlike oluşturduğu ve harabe durumunun giderilmesi için tamir edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 1914 yılında ise medresenin öğrencilerin barınması için elverişli olmaması, dershanesinde ders yapılamaması ve harap durumunun devam etmesinden dolayı darülhilafe kadrosu dışına bırakılmıştır. 1918 yılında ise yangından zarar görenler için iskan yeri olmuştur (Kütükoğlu, 2000).

4.2 Kepekçi Sinan Medresesi'nin Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi

4.2.1 Yapının Konumu

1941 yılında J. Pervititch tarafından yapılan Sigortalar Haritasında (Şekil 4.2.) 183 numaralı adada gösterilen, Kepekçi Medresesi sokağına bakan bir avludan kuzey yönünde ulaşımın sağlandığı Kepekçi Medresesi, Şekil 4.4.'de Alman Mavileri Haritasında görüldüğü gibi medrese hücreleri, güneybatıya doğru dizilerek L plan tipi oluşturmakta ve parsel sınırına ulaşmadan güneydoğu yönünde kırılmaktadır(Ahunbay, 1994).

Şekil 4.4.: Kepekçi Sinan Medresesi Harita Gösterimi

(Alman Mavileri Haritası, Url 1)

Medrese yapısı güncel durumunda (Şekil 4.5.) ve (Şekil 4.6.) çevresinde yer alan demir atölyeleri ve dükkanların arasında harap bir durumda bulunmaktadır. Medresenin kuzey, batı ve doğu yönlerinde çevresinin açık olması yapının algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Güneyinde bulunan dört katlı üç adet niteliksiz yapı ise medreseyi kapatmaktadır. Ayrıca daha önce avlusuna bir ve iki katlı olarak dükkanların inşa edilmiş olması medrese girişinin algılanmasını zorlaştırmış ve yapının özgünlüğüne zarar vermiştir.

Şekil 4.5.: Kepekçi Sinan Medresesi Üstten Görünüm

(İ.B.B., 2008)

Şekil 4.6.: Kepekçi Sinan Medresesi Sokaktan ve Avludan Görünüm

(İ.B.B., 2008)

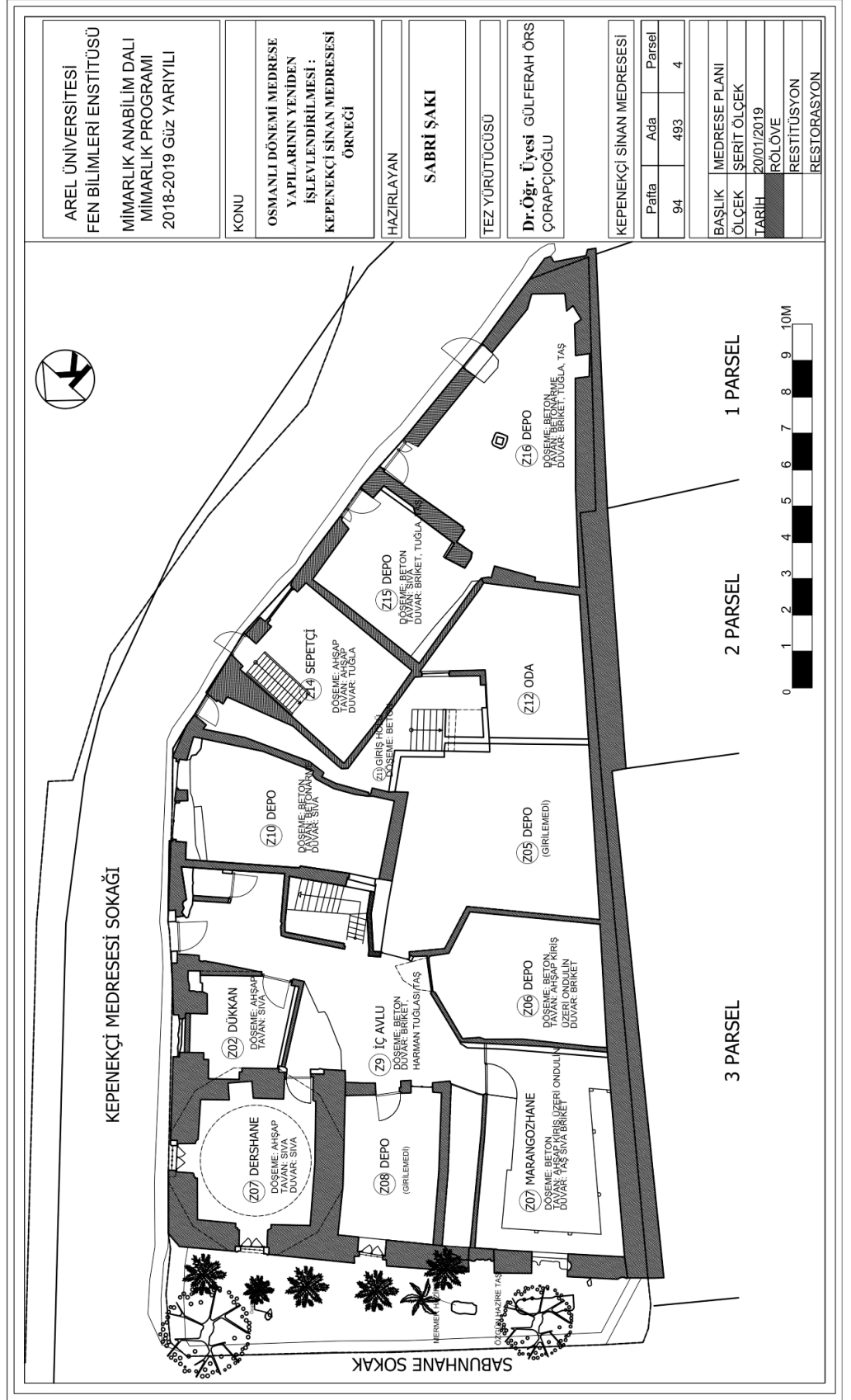
4.2.2 Yapının Cephe ve Plan Özellikleri

Kepekçi Sinan Medresesi ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde; 1792 yılında medresede 11 oda, 1914 yılında ise birer kişilik 10 oda ile dersane ve ıslak hacimlerin şadırvanlı bir avlu etrafında konumlandırıldığı belirtilmektedir (Kütükoğlu, 2000). Yapıya ait Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınan 2008 yılında yapılmış rölöve çalışması bulunmaktadır. Yapının 2008 yılına ait fotoğrafları incelendiğinde ise tek katlı olarak inşa edilen medresenin bazı bölümlerine ahşap ve kargir ilave katlar yapılmış olduğu görülmektedir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7.: Kepekçi Sinan Medresesi Avludan Görünüm

(İ.B.B., 2008)

Şekil 4.8.: Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Planı

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir)

Cephe özellikleri; Medresenin güncel durumunu tespit amaçlı 2018 yılına ait çalışmalarda medreseye sonradan eklenen bölümlerin kısmen veya tamamen yıkılmış olduğu, çatılarda ve medrese avlusunda bitkilenme olduğu görülmektedir. Medrese dış duvarlarının koruma amaçlı saç perdeyle çevrili olması yapı cephesinin güncel durum tespitini ve yapının içine girilmesini engellemektedir. Bu nedenle Kepenekçi Sinan Medresesi plan ve cephe özelliklerinin açıklanmasında konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır (Şekil 4.9 - 4.10).

Şekil 4.9.: Kepenekçi Sinan Medresesi Üstten Görünümü

(Şaki, 2018)

Şekil 4.10.: Kepenekçi Sinan Medresesi Üstten Görünümü

(Şaki, 2018)

Şekil 4.11.: Kepekçi Sinan Medresesi Sokak Görünümü

(Url 12, 2010)

2010 tarihli fotoğraflar değerlendirildiğinde, medresenin sokaktan giriş kapısının tahrip olduğu, kapının kuzeyinde kemerli bir pencere ile ışık alması sağlanan derslane biriminin bulunduğu, yapının taş-tuğla olarak erken dönem Osmanlı mimarisi özelliklerini taşıdığı, pencere açıklıklarında taş söve kullanıldığı görülebilmektedir (Şekil 4.11).

Plan özellikleri:

Avlu: Medrese yapısı, bulunduğu arsaya göre şekillenerek birimler arsa sınırına dizilmiş olup, içe dönük açık avlulu plan tipine sahiptir. Avlunun yol cephesinde, taş duvar üzerinde bulunan lokma dövme demir parmaklıklıklı pencere açıklıkları bulunmaktadır. Hücre ve revaklar kubbe ile örtülüdür (Ahunbay, 1994). Yapının güncel durumunda medrese hücreleri bulunmadığından sadece dershaneye ait kubbe, lokmalı dövme demir parmaklıklıklı pencere açıklıkları özgünlüklerini korumaktadır. Şekil 4.8.'deki yapıya ilişkin rölöve planından hareketle avlununun dış duvarları ve derslane duvarları özgün yerini korumakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum restitüsyon projesi için esas sınırları göstermektedir. Restitüsyonda yapının hücre duvarlarının oluşturulmasında ise özgün duvar kalıntıları ve yapıya ilişkin belgeler yol gösterici olmaktadır.

Öğrenci Hücreleri: Kütükoğlu (2000)'na göre, yıllara göre sayısının değiştiği hücre odaları, Şekil 4.8.'deki plan ve Şekil 4.12.'deki kesitten anlaşılacağı gibi hücre duvarları kısmen veya tamamen yok olmuştur. Medreselerin genel özelliği olarak hücreler avluya açılmaktadır. Şekil 4.13.'te yapıya ilişkin çekilmiş 2008 tarihli fotoğrafa göre hücrelerin imalathane amaçlı kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 4.13.: Kepekçi Sinan Medresesi İç Mekanı

(İ.B.B., 2008)

Dershane: Medrese dershanesi (Şekil 4.15). üzeri kubbe ile örtülü ve hazire ile bitişik olup yapının kuzeyinde yer almaktadır. Şekil 4.8.'deki medreseye ilişkin rölövenin dershane kesitinden anlaşılacağı gibi, dershane girişi betonarme bir arakat ile kapatılmış, özgün durumunu kaybetmiştir. (3,85x3,90m) boyutlarında kare planlı dershane Osmanlı dönemi medrese yapılarının küçük boyutlu dershanelerindedir.

Şekil 4.15.: Kepenekçi Sinan Medresesi Dershanesi

(Şakı, 2018)

Revak: Yapının güncel durumunda hücre duvarlarına ait kalıntılar mevcutken revaklara ilişkin kalıntı bulunmamaktadır. 1941 tarihli pervititch haritasında üzeri kubbeli hücrelerin avlu boyunca dizildiği görülmektedir. Hücrelerin önünde üstü kapalı bir bölümün olması özgün medrese yapılarının mimarisine göre avlu için bir geçiş mekanı olarak sütunlu revakların olduğunu gösterebilmektedir. Restitüsyon projesinde medresede kullanılan malzeme ve yapının mekan boyutları gözönüne alınarak giriş kapısına bakan hücrelerin önüne yapı mimarisini bozmayacak şekilde küfeki taşından yapılan bir kaide ile mermer kaplı revaklı sütunlar ile taşınan üzeri kubbeli bir alan oluşturulmuştur.

Türbe: Şekil 4.16.'da görülen ve rölöve plan çalışmasında yeri gösterilen, dershanenin kuzeybatısında yer alan, Kepenekçi Sinan'ın oğlu Süleyman Efendi ve eşine ait olan hazirede 1234/1818 tarihli bir tek mezar taşı kalmıştır (Ahunbay, 1994).

Şekil 4.16.: Kepekçi Sinan Medresesi Türbesi

(Şakı, 2018)

4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Şekil 4.17.'de görüldüğü gibi Kepekçi Sinan Medresesi kagir yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapının duvarları bir sıra taş, üç sıra tuğla kullanılarak örülmüştür. Dershanenin kuzey köşesindeki mukarnaslarda küfeki taşı kullanılmış, pencere kemerleri ise gebze taşı ve küfeki taşından yapılmıştır (Ahunbay, 1994).

Şekil 4.17.: Kepekçi Sinan Medresesi Cephe Görünümü

(Url 12, 2010)

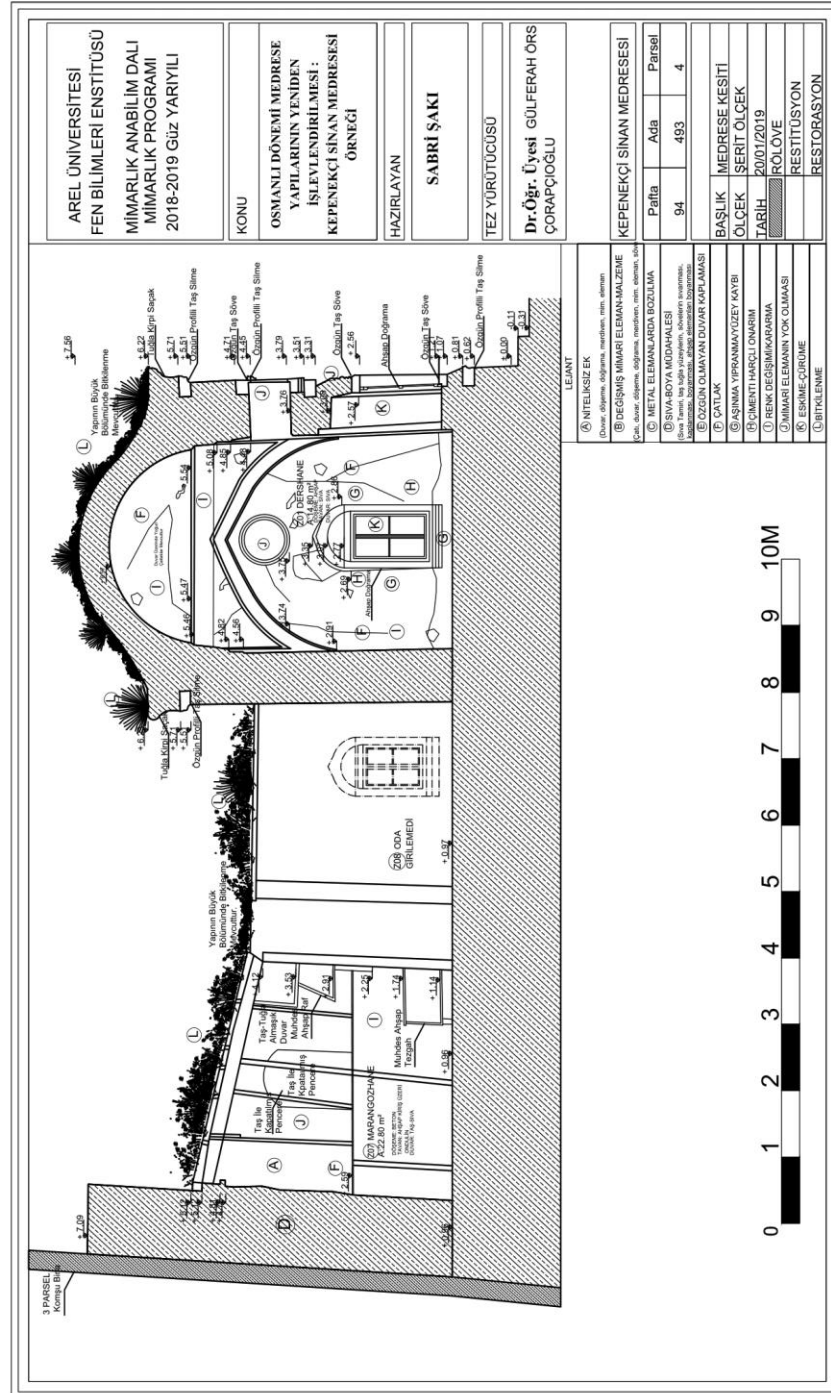
4.3.4. Medrese Yapısındaki Bozulmalar

Kepenekçi Sinan Medresesi'nde, zaman içerisinde kullanıma ve çevresel koşullara bağlı olarak yok olan bölümler ve bozulmalar meydana gelmiştir. Bozulmalar Şekil 4.18.'de rölöve planında gösterilmiştir.Yapıda meydana gelen bozulmalar “yapı/taşıyıcı sistem bozulmaları” ve “malzeme bozulmaları” olarak incelenecektir.

•**Yapı/taşıyıcı sistem bozulmaları:** Şekil 4.18'de gösterildiği üzere, medresenin özgün taş duvarları hasarlıdır. Medrese avlusunu çevreleyen duvarlarda, özgün yapı karakterine uyumsuz malzemeler kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Özgün durumunda tek katlı olan yapıya farklı konstrüksiyonlar kullanılarak kat ilaveleri yapılmıştır.

Medrese avlusunun açıklıkları değiştirilmiş, yapı karakterine uyumsuz malzeme kullanılarak ilave kapı ve pencere boşlukları açılmıştır. Dershane yapısının pencere açıklıkları ise moloz taş kullanılarak kapatılmıştır.

•**Yapı malzemesi bozulmaları:** Yapı malzemelerinde aşınma, yıpranma, yüzey kaybı, eskime, çürüme, renk değişimi vb. hasarlar mevcuttur. Ayrıca özgün malzeme ile uyumsuz sıva ve boya tamirleri yapılmıştır. Çatı kaplamalarında ise yer yer bitkilenmeler oluşmuştur (Şekil 4.19).

Şekil 4.19.: Kepenekçi Sinan Medresesi Rölöve Kesiti-Bozulmalar

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

4.3 Medrese Yapısının Yeniden İşlevlendirilmesi

Medrese yapısını yeniden yaşatmak amacıyla, uygulanması gerekli restorasyon tekniklerinin belirlenmesi sürecinde; yapının özgün plan şemasına uygun hale getirilmesi, taşıyıcı sistem ve malzeme hasarlarının giderilmesi için gerekli analizlerin konunun uzmanlarınca yapılması ve uygun restorasyon tekniklerinin belirlenmesi gereklidir. Bu çalışmalarla birlikte özgün işlevini yitirmiş yapıya yeni bir işlev verilmesi söz konusu olup, tez konusunun kapsamı gereği burada medreseye verilecek yeni işlevin belirlenmesi sürecindeki değerlendirmeler ele alınmıştır.

4.3.1 Çevresel Değerlendirme

Medreseye uygun işlevin verilmesinde, yapının kent içindeki konumu, çevresinde bulunan yapıların ve kullanıcıların nitelikleri ve çevresiyle kurabileceği ilişki etkilidir. Yapıyı kimlerin ziyaret edebileceği, verilecek işlevin niteliğinin resmi veya özel olacağının belirlenmesi çevrede bulunan yapılarla yakından ilişkilidir. Kepenekçi Sinan Medresesi'nin bulunduğu konum itibarıyla çevresinde Süleymaniye Külliyesi gibi tarihi, kültürel değerlerin varlığı ve Kantarcılar bölgesindeki ticarethanelerin yoğunluğu dikkate alınmalıdır (Şekil. 4.20).

Şekil 4.20.: Kepenekçi Sinan Medresesi'nin Kentsel Dokudaki Konumu

(Url 13, 2018)

Şekil 4.21.: Ragıp Gümüşpala Caddesi ve Kantarcılar Bölgesi

(Url 14, 2018)

Yapının kuzeyinde yer alan Atatürk Bulvarı'nı, Eminönü'ne bağlayan Ragıp Gümüşpala Caddesi'nde yoğun taşıt trafiği mevcuttur. Yaya akışı ise Süleymaniye ve Kantarcılar'dan gelmektedir (Şekil 4.21). Yapının çevresinde çarpık yapılaşmanın beraberinde getirdiği doku bozulmaları mevcuttur. Yapıya verilecek yeni işlev belirlenirken, çevre dokunun da medrese yapısıyla bütünleşerek iyileştirilmesi dikkate alınmalıdır.

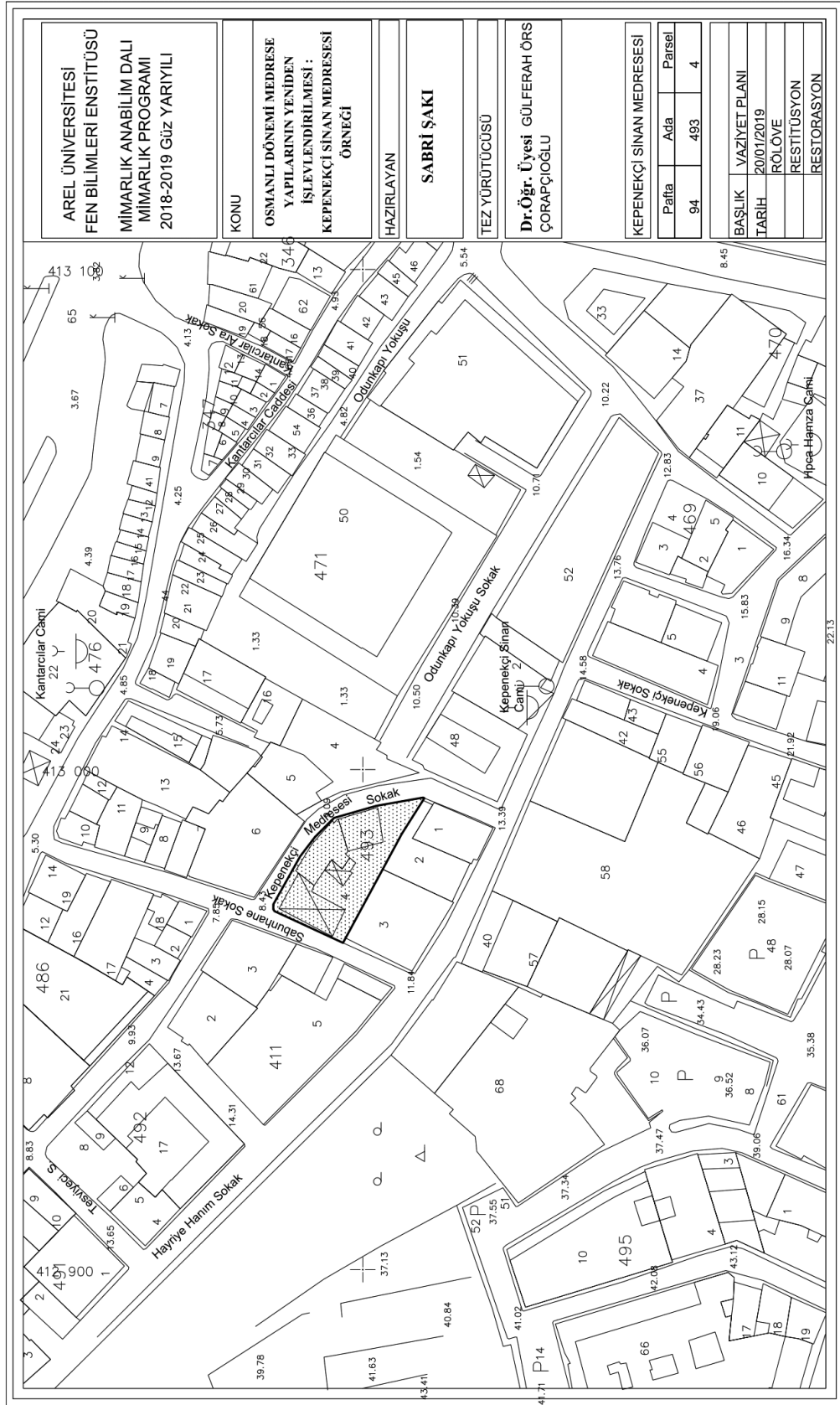
Şekil 4.22.: Kepekçi Medresesi Sokağı

(Şakı, 2018)

Şekil 4.23.: Sabunhane Sokağı

(Url 13, 2018)

Şekil 4.24.: Kepenekçi Sinan Medresesi Vaziyet Planı-Yakın Çevresi

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

4.3.2 Yapısal Değerlendirme

Medrese binası uzun süre demir atölyesi olarak kullanılarak, ticari bir işleve zorlanmış ve kültürel değeri göz ardı edilmiştir. Bu nedenle yapısal özgünlüğü bozulmuştur. Avlu ve medrese birimleri üzerine yapılan nitelsiz eklerin kaldırılması gereklidir (Şekil. 4.25).

Şekil 4.25.: Kepekçi Sinan Medresesi Sokaktan Görünüm

(Şakı, 2018)

Şekil 4.27’de yapıya ilişkin restitüsyon planı bulunmaktadır. Restitüsyonda medresenin özgün durumunda var olan dershanesinin yanı sıra, 10 oda, mutfak, çamaşırhane, vb. ıslak hacimler, açık avlu ve yarı açık revak bölümü mevcuttur.

4.4 Yeni İşlev Önerisi

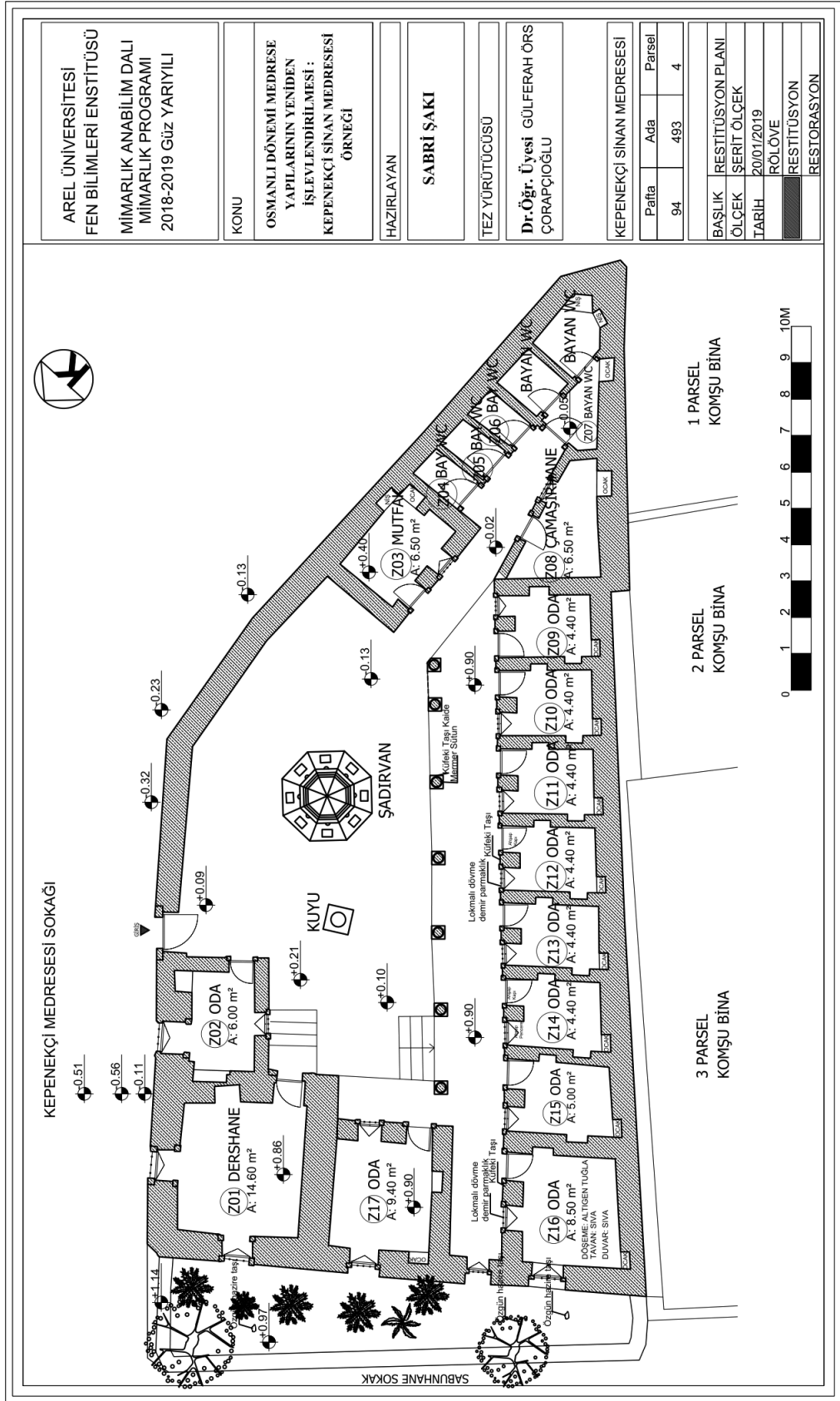
Yeni işlevin yapıya mevcut kapasitesinden fazla yük getirmesinin ve ilave mekan gereksinimi yaratmasının getireceği olumsuzluklar göz ardı edilmemelidir. Yapı birimlerinin boyutlarının sınırlı olması, açık, yarı açık ve kapalı mekanların varlığı ve birbirleriyle olan ilişkileri değerlendirilmelidir. Medrese yapısının mimari özellikleri dikkate alındığında; (Şekil.4.26-27-28-29-30-31).

- Medresye ait restitüsyon planında yer alan açık avlu, giriş mekanı niteliğinde olup, kullanıcıları dağıtıcı/toplayıcı karakterde ve ana sirkülasyon alanını oluşturmaktadır.
- Hücre odaları önünde bulunan üzeri kubbe ile örtülü revak bölümü avlu ile odalar arasında geçiş alanı olarak kullanılabilir.
- Planda hücre odaları ön planda iken wc, mutfak gibi birimlere ulaşımın avlu üzerinden ayrı bir hol ile sağlanması yeniden işlevlendirme sırasında birimlerin önceliği açısından olumlu bir plan özelliğidir.
- Avlu önünde bulunan şadırvan da verilecek işlev doğrultusunda yarı açık oturma alanı olarak kullanılabilir.

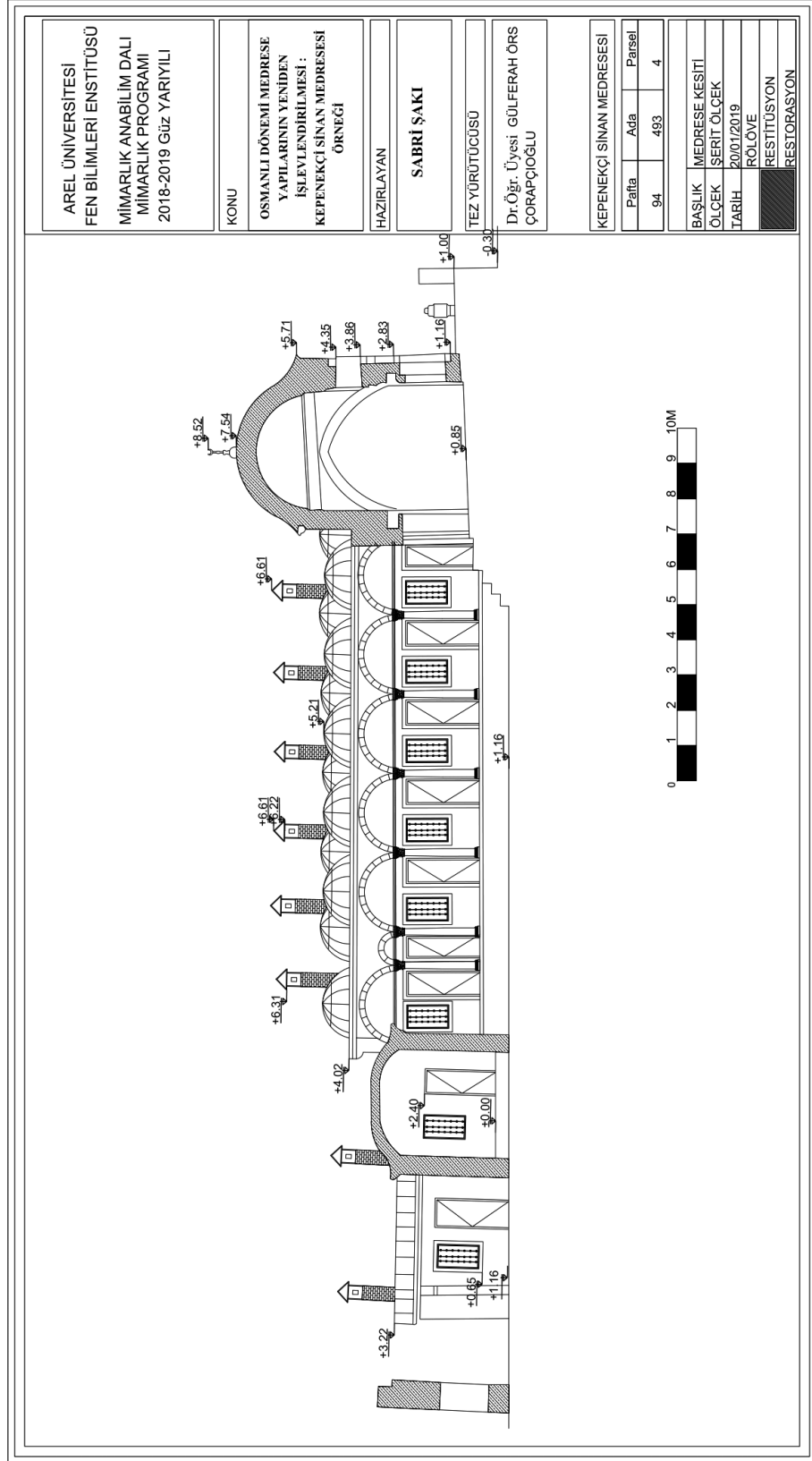
Şekil 4.26.: Kepekçi Sinan Medresesi Sokak Görünümü

(Url 16)

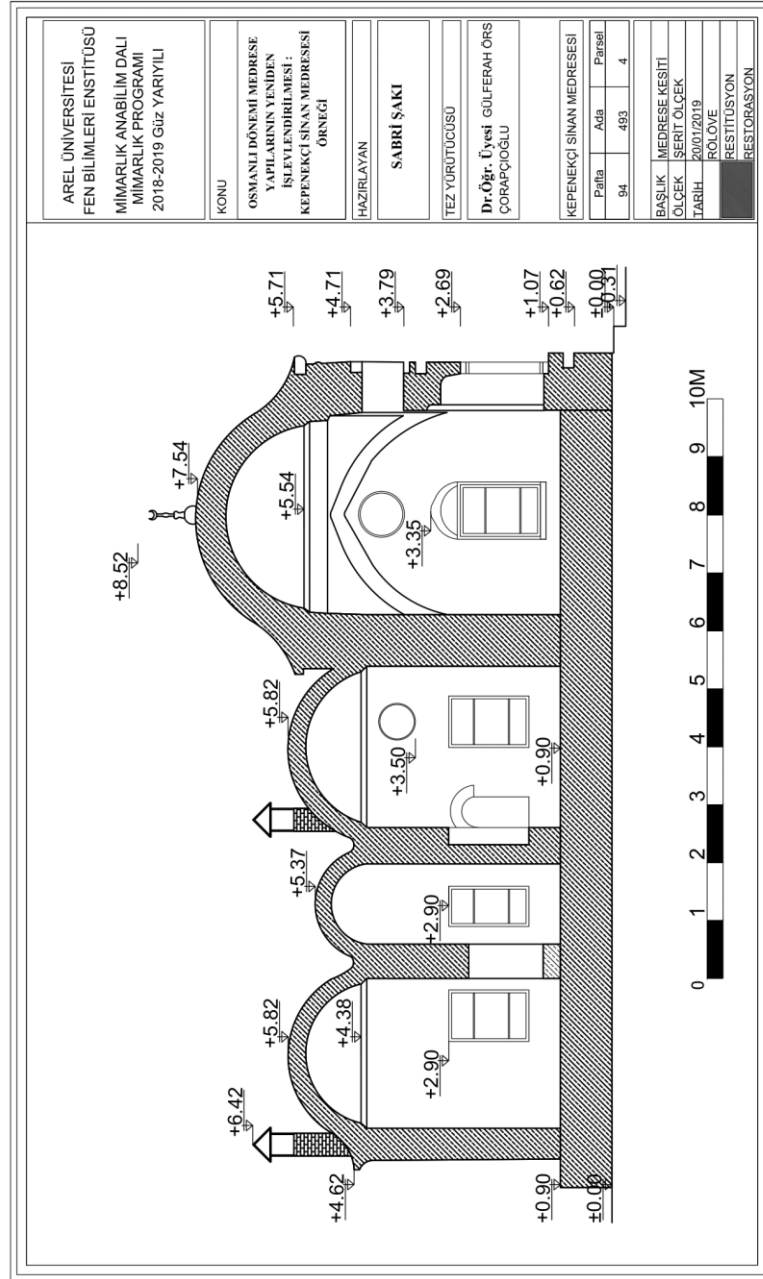
Şekil 4.27.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

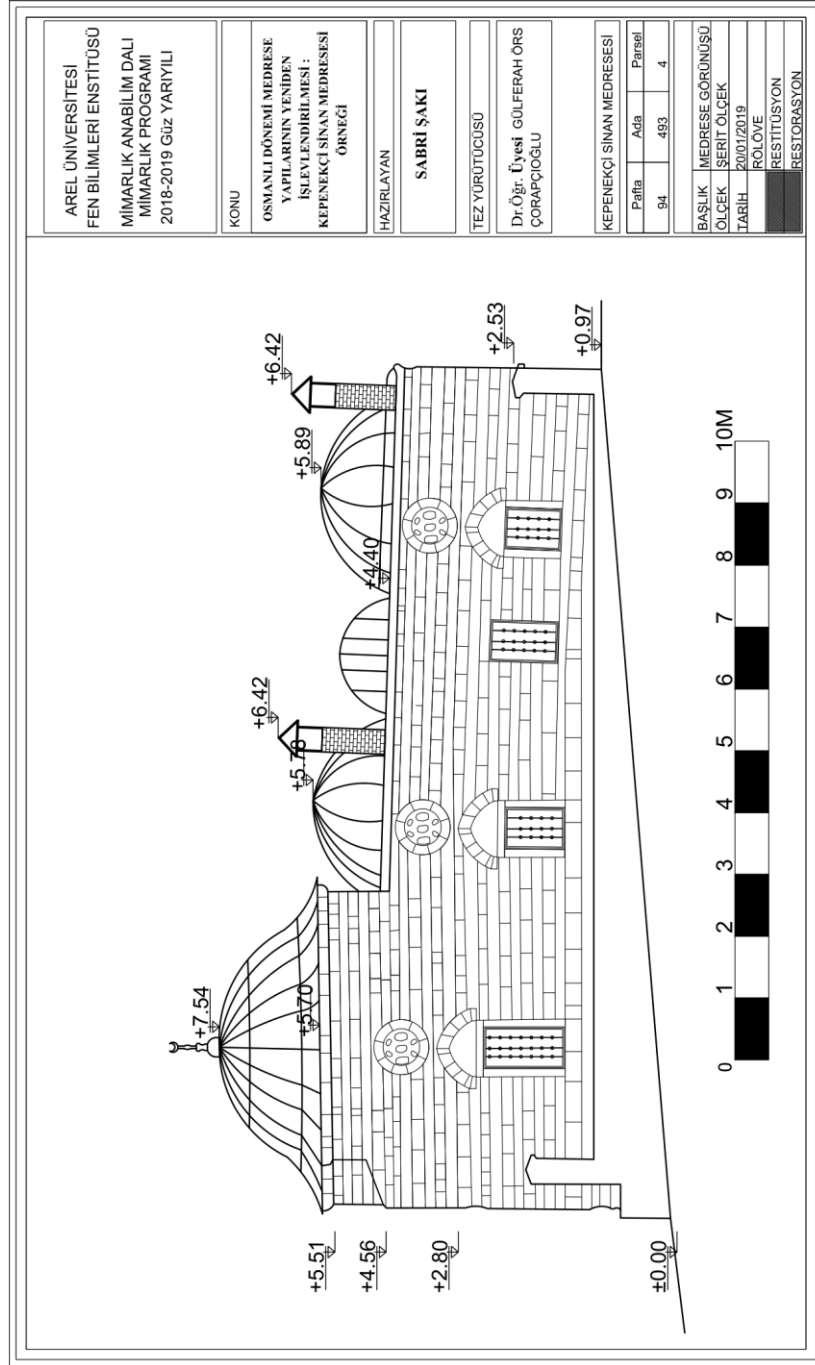
Şekil 4.28.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Kesiti

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

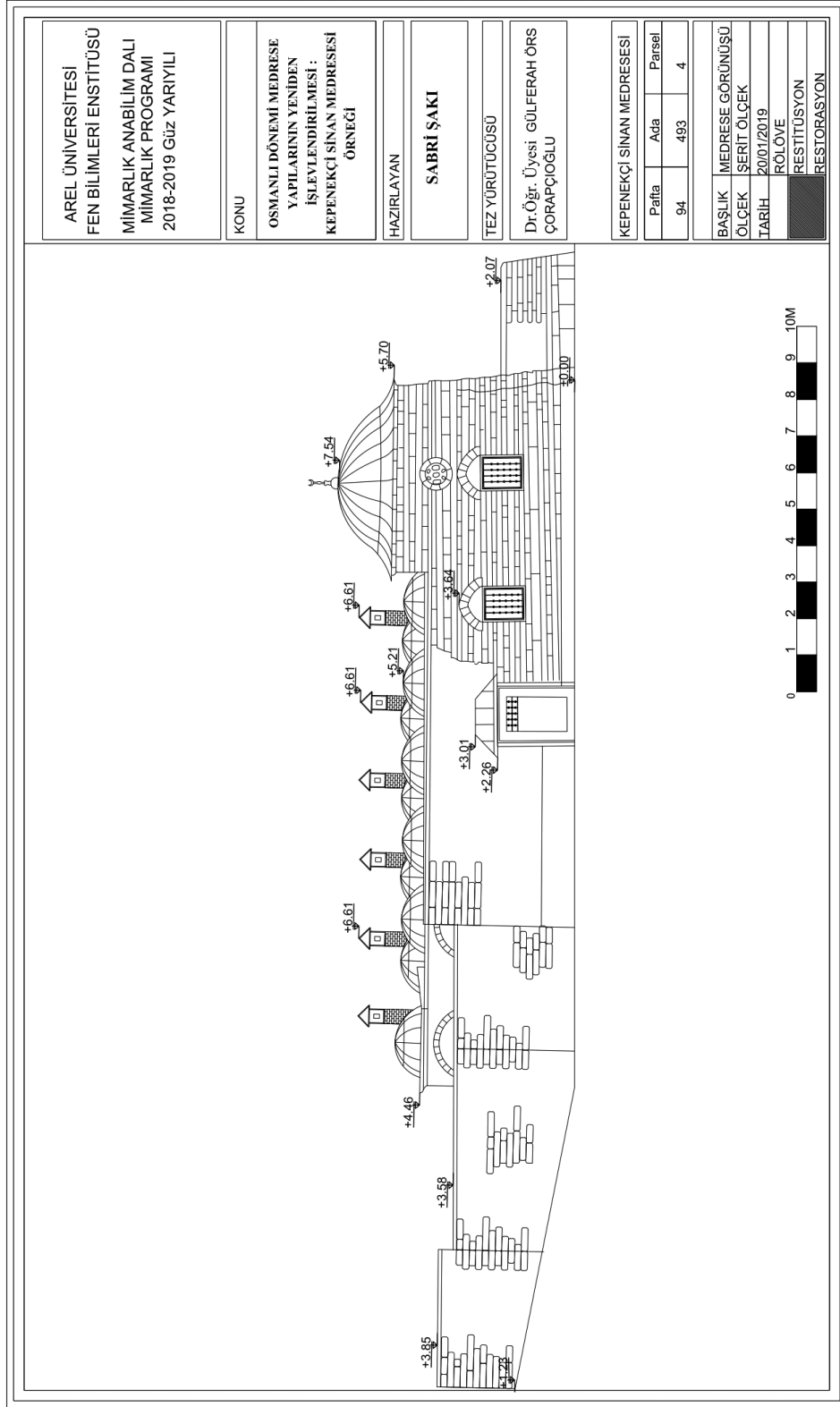
Şekil 4.29.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Kesiti

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

Şekil 4.30.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Cephe Görünüşü

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

Şekil 4.31.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restitüsyon Planı Cephe Görünüşü

(V.G.M., 2008-Yazar Tarafından Düzenlenmiştir.)

Medresenin mimari ve çevresel özelliklerinden hareketle; yapının tarihi ve kültürel değeri, toplu taşıma ve araç-yaya kullanımının güçlü olması, çevresindeki kültürel ve ticari yapılaşmanın yoğun olması, plan sistemini oluşturan birimlerin çok sayıda bölüme ayrılması ve bu bölümlerin nicelik yönünden az sayıda ve küçük boyutlarda olması, yapıyı kullanabilecek olan kullanıcıların ve donatıların sınırlı olmasını gerektirmektedir.

Tez çalışmasının 3. Bölümünde gerçekleştirilen İstanbul'da yer alan medreselere ait tespit değerlendirme ve analiz sonuçlarına göre, günümüzde “kültür” ve “eğitim” işlevi ile varlıklarını sürdüren medrese yapılarının yapısal özgünlüklerini daha fazla koruyabildikleri ortaya konmuştur. Ticari kaygılarla kültür varlığının karakteristiklerini dikkate almayan işlevlerin ise medreselerin yapı karakteristiklerine zarar verdiği örnekler ile açıklanmıştır.

Bu doğrultuda, yapının sadece ‘kültür işlevi’ ile kullanılması önerilebilir. Ancak çevre ve ekonomik etkenler de göz önünde bulundurulduğunda bu iki işlevin birlikte kullanıldığı ‘kültür+ticaret’ işlevinin de önerilebileceği düşünülmektedir. Her iki aktivitenin aynı oranda olmayıp, kültürel etkinliklerin ön planda olduğu, bunun yanısıra etkinlik ürünlerinin sergi ve satışının yapılarak ticari kullanımın da sağlanabileceği bir mekan olarak yapının ‘**Geleneksel El Sanatları Merkezi**’ olarak kullanılması öngörülmektedir.

Medrese yapısında geleneksel el sanatları eğitimlerinin verilmesi ve eğitim ile birlikte üretilen çalışmaların sergi/satışının da yapılması, hem yapının kültürel kimliğinin ve mimari özelliklerinin korunmasına, hem de yapının çevresindeki dokunun iyileştirilmesine katkı sağlayabilir.

Geleneksel el sanatları merkezi ihtiyaç programı; verilen işlev doğrultusunda medrese yapısının özgün plan şemasına, kurgusuna uygun ihtiyaç programının hazırlanması gereklidir. İhtiyaç programı yapının kullanımı sırasında ortaya çıkabilecek sorunların öngörülmesini sağlayacak ve işlevin gerektirdiği mekanın niteliği ve kullanıcıların eylem alanı için gerekli boyutları ortaya çıkaracaktır.

Buna göre 'geleneksel el sanatları merkezi' olarak kullanılacak olan medrese ihtiyaç programı; giriş bölümü, danışma, çok amaçlı salon, (toplantı, sunum vb. çalışmalar), yönetim birimi, geleneksel sanatlar için çalışma atölyeleri, satış bölümü, açık sergi alanı, ıslak hacimler, teknik hacim vb. birimlerden oluşmalıdır.

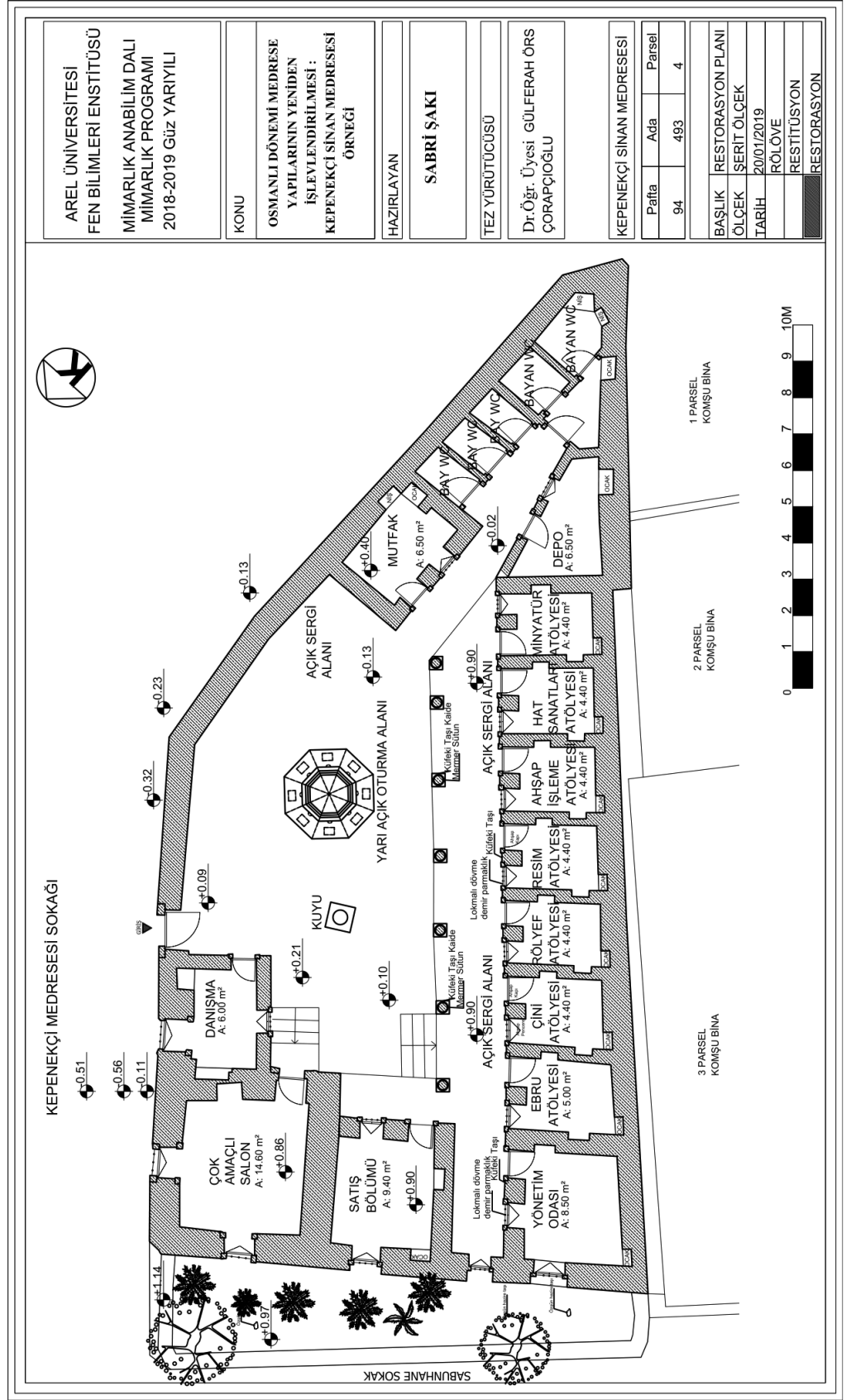
Birimlerinin Dağılımı: Medresenin özgün plan şeması doğrultusunda geleneksel sanatlar merkezi işlevi için Şekil 4.32.'de birimlere ait plan kurgusu hazırlanmıştır. Buna göre medrese birimlerinin geleneksel sanatlar merkezi olarak yeniden kullanımında;

Avlu; Medresenin bulunduğu arsa ve plan şemasına göre şekillenen içe dönük avlu, ana sirkülasyon alanı, dinlenme alanı ve yapılacak etkinlikler için toplanma ve sergi alanı olarak kullanılacaktır.

Dershane; Medrese yapısındaki en büyük kapalı mekan olması nedeniyle yeni işlevin gerektirdiği toplantı, sunum vb. çalışmalarının yapılabileceği 'çok amaçlı salon' olarak kullanılması öngörülmektedir.

Öğrenci Hücreleri; Medresenin özgün plan şemasında 10 oda bulunmaktadır.1.Hücre: yapı girişinde bulunan odanın, girişte bulunması ve hem sokağı hem de avluyu görmesi nedeniyle danışma ve bekleme alanı olarak kullanılması önerilmektedir. 2.Hücre: dershanenin yanında bulunan ve hazireyle bitişik olan hücre, girişe yakın ve boyutlarının diğer hücrelerden büyük olması itibariyle, atölyelerde üretilen ürünlerin satışı için kullanılabilir. 3.Hücre: hem mekan büyüklüğü hem de konumundan dolayı, yönetim birimi olarak kullanılması uygundur. Yapıda komşu parselle bitişik olan ve avluya bakan diğer odaların, geleneksel sanatların eğitimlerinin yapılacağı atölye birimleri olarak kullanılması öngörülmektedir.

Revaklar; sirkülasyon ve dinlenme alanı olarak kullanılıp, atölyede üretilen ürünler için açık sergi alanı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir.

Şekil 4.32.: Kepenekçi Sinan Medresesi Restorasyon Planı

5. BÖLÜM

SONUÇ

Tarihsel süreçte korunması gereken kültür varlıkları değişen istek ve ihtiyaçlar, teknolojik gelişmeler ve çevresel etkenlere bağlı olarak özgün işlevlerini yitirebilmektedirler. Yeniden işlevlendirilmesi veya işlevsiz kalması söz konusu olan ve kültür varlığı özelliği taşıyan yapıların kendi özgün yapısal karakteristiklerine uygun işlevlerle sürdürülmesi önem arz etmektedir.

Tez kapsamında Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Döneminin eğitim kurumları olarak kullanılan ve günümüzde işlevini yitiren medrese yapıları ele alınmıştır.

Yapılan alan çalışmasında İstanbul'da bulunan 72 adet medrese yapısı tespit edilmiş ve bu yapıların içerdikleri kullanım durumlarına göre yapısal özgünlük durumları değerlendirilmiş, yapıların çevreleriyle olan ilişkileri sorgulanmıştır. Güncel durum tespiti sonucunda; yapıların; eğitim, eğitim+ticaret, kültür, kültür+ticaret, ticaret, sağlık yapısı işlevleriyle kullanılmakta olduğu veya işlevsiz bulunduğu görülmüştür.

Tespit değerlendirme ve analiz sonuçlarına göre, günümüzde “kültür” ve “eğitim” işlevi ile varlıklarını sürdüren medrese yapılarının yapısal özgünlüklerini daha fazla koruyabildikleri ortaya konmuştur. Ticari kaygılarla kültür varlığının karakteristiklerini dikkate almayan işlevlerin ise özgün işlevleri “eğitim yapısı” olan medreselerin yapı karakteristiklerine zarar verdiği örnekler ile açıklanmıştır. Yapı-çevre ilişkisi açısından ise kültür+ticaret işleviyle kullanılan medreselerin çoğunluğunun çevresiyle ilişkisinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. İlk medreselerden günümüze kadar çevresiyle bütünlük içerisinde olan medrese yapılarında günümüz değişen koşullarına göre kültürel yapılanmanın yanında, yapının özgün durumunu bozmayacak şekilde, ticari faaliyetlerin gerçekleşmesinin yapıların çevreleriyle olan ilişkisini artırabileceği söylenebilmektedir.

Tez kapsamında incelenen medrese yapıları arasında yer alan; İstanbul, Fatih İlçesinde tarihi doku içerisinde bulunan Kepenekçi Sinan Medresesi günümüzde işlevsiz ve harap durumda bulunmaktadır. Medrese yapısının yeniden işlevlendirilmesi söz konusudur. Çalışmada gerçekleştirilen, İstanbul'da yer alan medreselere ait değerlendirme ve analiz sonuçlarına göre, kültür ve eğitim işlevlerinin medrese yapılarının karakteristik özelliklerine uygunluğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, Kepenekçi Sinan Medresesi'nin bulunduğu konum, ölçek ve plan özellikleri de dikkate alınarak yapıya yeni işlev önerisinde bulunulmuştur. Medrese yapısının 'kültür+ticaret' işleviyle kullanılmasının çevresiyle birlikte yaşayan bir yapı olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Medrese yapıları tarihi, kültürel, fiziksel özellikleri nedeni ile korunması gereken kültür varlıklarındandır. Günümüzde özgün işlevlerini yitirmiş olmaları nedeniyle medrese yapılarının yeniden işlevlendirilmesi yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemlidir. Toplumsal yaşama etkin olarak katılabilmeleri amacıyla yapıların fiziksel özellikleri ve buldukları çevrenin sosyal ve ekonomik gereksinimleri değerlendirilmelidir. Medrese yapılarının mekânsal olarak taşıyabileceği boyutta bir bina programı ile kültür işlevinde kullanılması ve yapıya en az müdahalenin yapılması bu yapıların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ABOUDAN, M. **Semiz Ali Paşa Medresesi'nin Koruma Sorunları ve Mevcut Durumunun İrdelenmesi**, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2016.
- AHUNBAY, Z. **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, YEM Yayınevi, İstanbul, 1996,
- AHUNBAY, Z. **Medreseler**, Mad. İstanbul Ansiklopedisi, C. 5, 325, İstanbul, 1994.
- AHUNBAY, Z. **Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları: Medreseler, Darulkurrallar, Mektepler**, İstanbul, 1988.
- AKTAŞ, N. **1206(1792) Tahririne Göre İstanbul Medreseleri**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986.
- ASLANAPA, O. **Türk Sanatı**,1972.
- ATÇEKEN, Z. **Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması**, Ankara: TTK, 1998.
- BALTACI, C. **XV.-XVI.yy. Osmanlı Medreseleri**, Teşkilat-ı Tarih, İstanbul, 1976.
- BEŞGEN, Gençosmanoğlu, A. **Estetik ve Mimarlıkta Kavram, Kavramsal Analiz/Kavramsallaştırma/1980 Sonrası Mimarlık Ürünleri Üzerine Örneklemeler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Trabzon, 2001.
- BİLGE, M. **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, 1984.
- BOZKURT, N. **Medrese**, *DİA*, C. XXVIII, s. 323, Ankara, 2003.

- ÇAĞIRAN, E. **Nişancı Mehmet Bey Medresesi Koruma Sorunları Ve Öneriler**, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- ÇORAPÇIOĞLU, G., BİNAN, D., **Su Deęirmenlerine Yönelik Bir Belgeleme ve Koruma Yöntemi**, MEGARON ;12(2):228-248 2017.
- DEMİRALP, Y. **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir, 1997.
- ERASLAN, A. **Ortaçaę Türk Mimarlığında Eyvan Kullanımında Mekan İşlev ilişkisi**, MEGARON; 7(3): 145-160; 2012.
- ERDOĞAN, E. **Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1996.
- FURAT, A. **Eğitim-Mimari İlişkisi Açısından Kuruluş Dönemi Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.8, s.181-208, 2013.
- FURAT, A. **XV. ve XVI. Yy.'larda Fatih ve Süleymaniye Medreseleri'nde Verilen Din Eęitimini Karşılaştırmalı İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- HASOL, D. **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yem Yayınları, 2002.
- HATAMI, M. **Tarihi Kent Merkezlerinin Koruma Sorunları, Urmiye Tarihi Kent Merkezi Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

- HIZLI, M. **Kuruluşundan Osmanlılara Kadar Medreseler**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 2, Sayı 1, S. 1-9, 1987.
- ILDIZ, D. **Gökdere Medresesi Örneğinde Osmanlı Klasik Dönemi Öncesi Bursa Medreseleri**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, Yenileme ve Koruma Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- İ.B.B. Basın Yayın Müdürlüğü, **Yaşayan İstanbul Medreseleri**, Pera Yayıncılık, Aralık 2008.
- KARAKÖK, T. **Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme**, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 2, Sayı 2, S. 208-234, 2013.
- KAŞLI, B. **İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekan Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- KÖŞKLÜ, Z. **17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinin Tipolojisi**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 1999.
- KUBAN, D. **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002
- KURAN, A. **Anadolu Medreseleri**, C. I, TTK., Osmanlı Mimarisi, Ankara 1969.
- KÜTÜKOĞLU, M. **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.
- MADRAN, E. **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950**. O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi. Ankara. (2002).

- MEMOĞLU, Ş. **Hadım Hasan Paşa Medresesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi Süreci ve İç Mekan Açısından Değerlendirilmesi**, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- OKAR, E. **Koruma Yöntemi Olarak Yeniden Yapım Kavramının İncelenmesi: “İstanbul Örnekleri”** İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2012.
- ÖZKÖSE, A. **Avluların Tarihsel Süreç İçindeki Evrimi**, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara,1995.
- ÖKLÜ, A. **İstanbul'da 16. Yüzyıl Külliye Bütünlüğünde Medrese Mimarisi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2005.
- PEKOL, B. **İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.
- SÖZEN, M. TANYELİ, U, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- TAPAN, M. **Cumhuriyet Döneminde Doğa ve Kültür Varlıklarını Koruyamamanın Korunması**, Tarih Vakfı Yayınları, s. 200, İstanbul, 1998.
- ÜVEYSUNA, D. **İstanbul Tarihi Yarımada'da Seçilmiş Medrese Örneklerindeki Revakların Güncelleme Sorunu**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, 2013

VİTRUVİUS, M. **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.

YALDIZ, E. **Konya'daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi**, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2003.

YÜCE İ. **Medrese Yapıları Ve Koruma İlkeleri Doğrultusunda Çağdaş Yaşam İçindeki İşlevleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 1980

İnternet Kaynakları

Url 1: Buruciye Medresesi Taç Kapısı

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f7/Buruciye_medresesi-S%C4%B0VAS_-_panoramio.jpg

Url 2: Erzurum Çifte Minareli Medrese Taç Kapısı

http://galeri.netfotograf.com/fotograf.asp?foto_id=627804

Url 3: Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı

<https://www.tatilana.com/2016/04/konya-ince-minare-medrese-hakkinda-bilgi.html>

Url 4: Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapısı

<https://www.facebook.com/1075Selcuklu/photos/a.830705590294129/858574977507190/?type=3&theater>

Url 5 : Sivas Gök Medresesi Taç Kapısı

<http://izebsidef.com/gok-medrese/>

Url 6: Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi

<https://www.haberturk.com/mihrimah-sultan-camii-medresesinin-tavani-aynalarla-kaplandi-1661640>

Url 7: Atik Ali Paşa Medresesi Cephesi

<https://www.google.com/maps/>

Url 8: Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi

<http://www.immimarlik.com.tr/tr-TR/vefa-ekmekcizade-ahmet-pasa-medresesi/3/7/10/37/0/0>

Url 9: Kepenekçi Sinan Medresesi

<http://www.fatih.bel.tr/>

Url 10: Pervititch Haritaları

<http://www.istanbulium.net/2014/06/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html>

Url 11: Alman Mavileri Haritası

<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi>

Url 12: Kepenekçi Sinan Medresesi

<https://www.flickr.com/photos/caner/4641630989>

Url 13: Kepenekçi Sinan Medresesi Kentsel Dokudaki Konumu

<https://earth.google.com/>

Url 14 : Ragıp Gümüşpala Caddesi ve Kantarcılar

<https://www.google.com/maps/>

Url 15: Kepenekçi Sinan Medrese Kentsel Doku İçindeki Konumu

<http://3uncuyol.blogspot.com/2018/02/istanbul-icin-halihazr-altlklar.html>

Url 16: Kepenekçi Sinan Medresesi Cephe Görünümü

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/suleymaniye-kepenekci-sinan-medresesi/>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Sabri ŞAKI
Doğum Yeri ve Tarihi: Silopi- 20.09.1990
Medeni Hali: Bekar
E-Mail: sakisabri@gmail.com
Telefon(Cep): 0541 459 31 77

EĞİTİM DURUMU

İlköğretim: Kaymakam Teoman Ünisan İlköğretim Okulu-2005
Lise: Özel Çınar Fen Lisesi-2009
Lisans: Çukurova Üniversitesi-Mimarlık-2015
Yüksek Lisans: İstanbul Arel Üniversitesi-Mimarlık Anabilim Dalı

YABANCI DİL: İngilizce

İŞ TECRÜBESİ

Kurum Adı: HHS Mimarlık, 2015-2018
CEYA Mimarlık, 2019